

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ

Факультет економіки, бізнесу та міжнародних відносин
Кафедра соціального забезпечення та податкової політики

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему «Перспективи подолання ризиків поширення безробіття в Україні»

Виконала: студентка групи СЗ-20-2

Спеціальність 232 «Соціальне забезпечення»

Стрюк М. А.

(прізвище та ініціали)

Керівник Філатов Борис Альбертович

д. політ. н., доцент, професор кафедри

економіки та економічної безпеки УМСФ

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

Рецензент Жадько Костянтин Степанович,

д. е. н., проф., завідувач кафедри

підприємництва та економіки підприємства

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ

Факультет економіки, бізнесу та міжнародних відносин
Кафедра соціального забезпечення та податкової політики
Ступінь вищої освіти бакалавр
Спеціальність 232 «Соціальне забезпечення»
(шифр і назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри

“ _____ ” _____ 2024 р.

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Стрюк Марії Андріївни
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи «Перспективи подолання ризиків поширення безробіття в Україні»

Керівник роботи Філатов Борис Альбертович д. політ. н., доцент, професор кафедри економіки та економічної безпеки УМСФ,
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджена наказом УМСФ від “16” січня 2024 р. № 32 кс

2. Строк подання студентом роботи _____

3. Вихідні дані до роботи 1. Наукові праці вітчизняних авторів; 2. Закони України; 3. Статистичні дані Державної служби статистики України, Державного центру зайнятості, Міністерства фінансів України; 4. Матеріали інтернет-видань та інтернет-ресурси.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) 1. Теоретико-методичні аспекти вивчення ризиків безробіття населення.

2. Діагностика ризиків поширення безробіття в Україні.

3. Перспективи подолання ризиків поширення безробіття в Україні.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) 4 таблиці, 9 рисунків.

6. Дата видачі завдання “ _____ ” _____ 20__ р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір та закріплення теми кваліфікаційної роботи	Грудень 2023 р. – січень 2024 р.	Виконано
2.	Збір та обробка літературних джерел за темою дослідження	Січень 2024 р.	Виконано
3.	Складання плану роботи	Січень 2024 р.	Виконано
4.	Написання основних розділів роботи	Січень – травень 2024 р.	Виконано
5.	Консультації з науковим керівником	Згідно з графіком консультацій	Виконано
6.	Оформлення кваліфікаційної роботи, надання її науковому керівнику, отримання відгуку	Травень 2024 р.	Виконано
7.	Підготовка доповіді та демонстраційних матеріалів до роботи	Травень 2024 р.	Виконано
8.	Здача кваліфікаційної роботи на кафедрі	Травень 2024 р.	Виконано
9.	Захист роботи	Червень 2024 р.	

Студент _____
(підпис)

Стрюк М. А.
(прізвище та ініціали)

Керівник _____
(підпис)

Філатов Б. А.
(прізвище та ініціали)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ

АНОТАЦІЯ

Стрюк М. А. Перспективи подолання ризиків поширення безробіття в Україні.

Кваліфікаційна робота на здобуття ступеня вищої освіти «Бакалавр» за спеціальністю 232 «Соціальне забезпечення». Університет митної справи та фінансів, Дніпро, 2024.

Кваліфікаційна робота складається з вступу, 3 розділів, висновків.

Робота викладена на 42 сторінках, містить 4 таблиці, 9 рисунків. Список використаних джерел містить 50 найменувань.

Зміст анотації: Дослідження присвячено актуальним проблемам безробіття в Україні, його причинам та наслідкам. Проаналізовані статистичні дані про рівень, динаміку та структуру безробіття. Запропоновані заходи та пропозиції щодо подолання безробіття. Реалізація запропонованих заходів може: знизити рівень безробіття, покращити соціальне та економічне становище безробітних, стимулювати розвиток економіки країни.

Ключові слова: безробіття, ризики, ринок праці, державна політика, малий та середній бізнес, стимулювання економіки.

ABSTRACT

The study is devoted to the current problems of unemployment in Ukraine, its causes and consequences. Statistical data on the level, dynamics and structure of unemployment are analyzed. Measures and proposals for overcoming unemployment are proposed. The implementation of the proposed measures can: reduce the level of unemployment, improve the social and economic situation of the unemployed, and stimulate the development of the country's economy.

Keywords: unemployment, risks, labor market, government policy, small and medium-sized businesses, economic stimulus.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ РИЗИКІВ БЕЗРОБІТТЯ НАСЕЛЕННЯ	7
1.1 Безробіття та ризики його поширення: сутність, причини, наслідки	7
1.2 Державна політика зайнятості населення та її вплив на ризики поширення безробіття	11
1.3 Методичні основи оцінки ризиків поширення безробіття	15
РОЗДІЛ 2 ДІАГНОСТИКА РИЗИКІВ ПОШИРЕННЯ БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ	20
2.1 Сучасні тенденції функціонування ринку праці в умовах війни в Україні	20
2.2 Аналіз індикаторів безробіття населення в Україні	25
2.3 Оцінка ефективності державної політики зайнятості в Україні та її впливу на ризики поширення безробіття	29
РОЗДІЛ 3 ПЕРСПЕКТИВИ ПОДОЛАННЯ РИЗИКІВ ПОШИРЕННЯ БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ	33
3.1 Міжнародний досвід вирішення проблеми безробіття населення та можливості його впровадження в Україні	33
3.2 Напрями подолання ризиків поширення безробіття в Україні	39
ВИСНОВКИ	46
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	49
ДОДАТКИ	55

ВСТУП

Актуальність теми. Безробіття є однією з найгостріших соціально-економічних проблем сучасної України. Його високий рівень негативно впливає на добробут населення, призводить до зростання соціальної напруги та дестабілізації суспільства. У зв'язку з цим дослідження перспектив подолання ризиків поширення безробіття в Україні є надзвичайно актуальним завданням. Актуальність дослідження даної теми обумовлюється наступними факторами:

- значна поширеність безробіття в Україні. Рівень безробіття в Україні значно вищий, ніж у середньому по Європейському Союзу. Очікується, що внаслідок війни, руйнування економіки та масової міграції ризику поширення безробіття в Україні значно зростуть;

- негативні наслідки безробіття. Безробіття негативно впливає на рівень життя населення, соціальну стабільність та економічний розвиток країни. Безробітні люди часто втрачають кваліфікацію, що ускладнює їм пошук роботи в майбутньому. Зростання безробіття може призвести до зростання злочинності, соціальних заворушень та інших негативних явищ;

- необхідність розробки ефективної політики зайнятості. Для подолання ризиків поширення безробіття необхідна розробка та реалізація ефективної політики зайнятості. Політика зайнятості повинна бути спрямована на стимулювання створення нових робочих місць, професійну підготовку та перепідготовку кадрів, надання допомоги безробітним у пошуку роботи та інші заходи.

Мета і завдання роботи. Метою дослідження є визначення перспективних напрямів подолання ризиків поширення безробіття в Україні. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання:

- визначити сутність, причини та наслідки безробіття та ризиків його поширення;

- розглянути державну політику зайнятості населення та її вплив на ризики поширення безробіття;
- навести методичні основи оцінки ризиків поширення безробіття;
- провести аналіз сучасних тенденцій функціонування ринку праці в умовах війни в Україні;
- проаналізувати індикатори безробіття населення в Україні;
- провести оцінку ефективності державної політики зайнятості в Україні та її впливу на ризики поширення безробіття;
- розглянути міжнародний досвід вирішення проблеми безробіття населення та можливості його впровадження в Україні;
- навести напрями подолання ризиків поширення безробіття в Україні.

Об'єкт та предмет дослідження. Об'єктом дослідження цієї роботи є ринок праці в Україні. Предметом дослідження є методи та інструменти, які можуть бути використані для мінімізації ризиків поширення безробіття в Україні.

Методи дослідження.

- Аналіз наукової літератури;
- Статистичний аналіз даних про ринок праці в Україні;
- Порівняльний аналіз досвіду інших країн;
- Графічний метод.

Інформаційною базою дослідження є праці вітчизняних авторів, які займались питаннями безробіття в Україні, серед яких Крамаренко К. М., Губарев С. С., Кочума І. Ю., Жевакіна Н. В., Титар О. О., Ковач В. О., Бондаревська К. В. та інші. Також джерелами інформації для дослідження були статистичні дані Державної служби статистики України, Міністерства фінансів України, Опендатабот, використовувались інтернет-видання та інтернет-ресурси.

Практичне значення одержаних результатів дослідження. Результати дослідження можуть бути використані органами державної влади, місцевого самоврядування, роботодавцями та шукачами роботи для розробки та

реалізації політики зайнятості, спрямованої на мінімізацію ризиків поширення безробіття в Україні.

Наукова новизна отриманих результатів. В роботі пропонується комплекс заходів, спрямованих на подолання ризиків поширення безробіття в Україні, з урахуванням специфіки сучасних умов.

Результати дослідження апробовані в межах Міжнародної науково-практичної конференції «Інноваційні рішення в економіці, бізнесі, суспільних комунікаціях та міжнародних відносинах» (20 квітня 2023 р., м. Дніпро) (Додаток Б); «Тенденції та перспективи розвитку менеджменту в умовах глобальних викликів». (30 травня 2024 р., м. Херсон) (Додаток В).

Публікації.

1. Стрюк М. А., Черба В. М. Провідний досвід сталого розвитку людського капіталу: матеріали III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Інноваційні рішення в економіці, бізнесі, суспільних комунікаціях та міжнародних відносинах». 20 квітня 2023 р., Т. 1. Дніпро: Університет митної справи та фінансів, 2023. С. 141-142.

2. Стрюк М. А., Бондаревська К. В. Перспективи подолання ризиків поширення безробіття в Україні: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Тенденції та перспективи розвитку менеджменту в умовах глобальних викликів». 30 травня 2024 р., м. Херсон.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, 3 розділів, висновків і пропозицій. Робота викладена на 42 сторінках, містить 4 таблиці, 9 рисунків. Список використаних джерел містить 50 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ РИЗИКІВ БЕЗРОБІТТЯ НАСЕЛЕННЯ

1.1 Безробіття та ризики його поширення: сутність, причини, наслідки

Сучасні наукові дослідження приділяють значну увагу вивченню причин, умов та факторів, що зумовлюють безробіття як соціально-економічне явище. Вчені з різних галузей знань досліджують різні аспекти цього феномену, що дає можливість комплексно підходити до вирішення проблем безробіття. Державна служба зайнятості України визначає безробіття як соціально-економічне явище, за якого частина працездатного населення (економічно активне населення) не має можливості знайти гідну роботу. Внаслідок цього формується резервний запас праці, який стає надлишковим з точки зору ефективного використання людського капіталу [1].

Як зазначають О.А. Грішнова та Є.П. Качан, безробіття - це соціально-економічна ситуація, за якої пропозиція робочої сили перевищує попит на неї, внаслідок чого частина активних і працездатних людей не може знайти роботу, яку вони можуть виконувати Н.В. Жевакіна зазначає, що поняття безробіття є неоднозначним. Теоретично поняття безробіття не є однозначним, оскільки кожна людина хоче працювати за адекватну заробітну плату і бути впевненою у своєму майбутньому. Існують різні підходи до визначення поняття безробіття з економічної, правової та психологічної точок зору, а також з точки зору соціального забезпечення [7, с. 5].

Міжнародна організація праці (МОП) дає таке визначення безробітним: це люди (zareєстровані в Державній службі зайнятості України та ті, хто не стоїть на обліку), які відповідають трьом базовим критеріям:

- не мають офіційної роботи на даний момент;
- активно шукають роботу або намагаються розпочати власну справу;

- протягом двох тижнів готові приступити до роботи, включаючи роботу з оплатою або підтримкою доходу на дому [2].

Безробіття спричинене змінами в економіці, повільним економічним зростанням, співвідношенням цін на основні факторів виробництва, недостатнім сукупним попитом, інфляцією, яка сприяє скороченню капітальних інвестицій, скороченням реальних доходів населення, що зменшує попит на працю при одночасному збільшенні її пропозиції, співвідношенням цін на основні фактори виробництва, що сприяє перевагам практичної технології, сезонним виробництвом для задоволення попиту і т.д. Важливо зазначити, що це макроекономічна проблема, спричинена низкою факторів [3].

Основними факторами, що зумовлюють безробіття, є:

- Відсутність сукупного платоспроможного попиту: коли люди не мають грошей, вони не купують товари та послуги, що призводить до скорочення виробництва та звільнень;

- Низька мобільність наявної робочої сили: люди не завжди готові переїжджати в інші міста або країни, щоб знайти роботу;

- Наявні структурні зміни в економіці: закриття старих галузей та поява нових може призвести до того, що люди, які втратили роботу, не зможуть знайти нову з тією ж кваліфікацією;

- Дискримінація на ринку праці: жінки, молодь, люди з інвалідністю та представники національних меншин можуть стикатися з труднощами при працевлаштуванні;

- Демографічні зміни: старіння населення може призводити до збільшення кількості людей, які шукають роботу;

- Зниження сезонних обсягів рівня виробництва: в деяких галузях попит на робочу силу залежить від сезону, що може призводити до сезонного безробіття [4].

Важливо розуміти, що всі ці фактори взаємопов'язані. Наприклад, низька мобільність робочої сили може посилювати структурне безробіття, а

дискримінація на ринку праці може призводити до збільшення кількості людей, які живуть у бідності. Для подолання безробіття необхідний комплексний підхід, який включатиме як економічні, так і соціальні заходи.

Безробіття як економічне явище пов'язане з перевищенням пропозиції праці над попитом на цей ресурс. Безробіття спричинене наступними причинами:

- зростання населення випереджає зростання виробництва;
- в умовах недосконалої конкуренції на ринку праці ціни зростають, а попит на робочу силу падає
- сезонні коливання рівня виробництва зменшують попит на робочу силу, наприклад, у сільському господарстві та будівництві [5].

Складна ситуація на ринку праці України обумовлена змінами в економічній та політичній ситуації в країні. Наразі безробіття є однією з найактуальніших економічних проблем, що веде до структурних зрушень у всіх сферах економіки. Безробіття негативно впливає на розвиток країни:

- знижує темпи економічного розвитку;
- гальмує науково-технічний прогрес;
- призводить до інфляції;
- знижує рівень життя населення;
- негативно впливає на добробут людей.

Важливо зазначити, що безробіття не може бути вигідним ні з економічної, ні з соціальної точки зору. Його зростання веде до низки негативних наслідків. Проте, окрім негативних, безробіття має й певні позитивні сторони (рис. 1.1).

Існує багато видів та форм безробіття, кожен з яких має свої особливості. Важливо розуміти, що повністю ліквідувати безробіття неможливо, адже існують фрикційне та структурне безробіття, які є невід'ємними складовими будь-якої економіки. Для розвитку країни важливо проводити аналіз її економічного, соціального та політичного стану. Економічне зростання завжди було однією з найважливіших проблем, на яку звертали увагу

економісти, вчені та політики. Дослідження темпів економічного зростання дає можливість оцінити розвиток економіки країни, її місце на міжнародній арені та перспективи на майбутнє.

Рис. 1.1 Позитивні та негативні наслідки безробіття

Джерело: побудовано автором за даними [6]

Російська агресія проти України спричинила значні руйнування на українському ринку праці. Багато підприємств, включаючи великі промислові об'єкти, були зруйновані, що призвело до масових звільнень та неоплачуваних відпусток. Крім того, існує значна кількість неформальних безробітних, які не зареєстровані в центрі зайнятості. Це спотворює офіційну статистику безробіття, не відображаючи реальної картини. За оцінками уряду, офіційний ринок праці охоплює лише третину загального ринку праці країни. Це означає, що офіційні дані не дають чіткої картини тенденцій у цій сфері.

В Україні спостерігається низький рівень офіційної реєстрації безробітних. Це пов'язано з змінами в політиці уряду щодо безробіття, що були впроваджені у 2022 році. Зокрема, у вересні 2022 року Верховна Рада України ухвалила закон, який реформує систему служби зайнятості. Згідно зі змінами,

допомога по безробіттю виплачується протягом 90 днів і не може перевищувати мінімальної заробітної плати. Виплати призупиняються, якщо безробітний перебуває за кордоном понад 30 днів [8].

1.2 Державна політика зайнятості населення та її вплив на ризики поширення безробіття

Уряд України впроваджує ряд програм, які мають стимулювати розвиток бізнесу. Ці програми включають:

- Надання мікрогрантів до 250 тис грн на започаткування власної справи або розвиток вже існуючого бізнесу;
- Гранти на розвиток садівництва, ягідництва та виноградарства (держава фінансує до 70% інвестицій);
- Гранти на створення тепличного господарства (фінансування держави 50–70%, але до 7 млн. грн);
- Державне фінансування підприємств переробної промисловості (до 70% проекту);
- Інвестування в ІТ-стартапи (гранти і кредити на 0,75–8 млн. грн).

Наразі ці програми не набули очікуваної популярності і не суттєво вплинули на прогнози уряду щодо зміни рівня безробіття.

Українці зараз переживають емоційну напругу через війну. Це знижує готовність ризикувати та розпочинати бізнес в умовах невизначеності. Ситуація може покращитися, якщо ризики зменшаться. Очікується, що після закінчення війни Україна почне відбудовуватися, тому кількість вакансій значно зросте. Західні компанії можуть розпочати виробництво в Україні, це заощадить витрати на робочу силу та відкриє доступ до ринку ЄС. Тривалість військової агресії матиме негативний вплив на працездатність людей, їх трудові навички. Затяжна війна може призвести до погіршення трудових відносин. Однак головною умовою позитивних змін у національній економіці є бажання українців працювати повноцінно.

Повномасштабна війна в Україні спричинила значні руйнування та збитки для української економіки. За даними Київської школи економіки, станом на січень 2023 року прямих збитків зазнали щонайменше 109 великих і середніх підприємств різних форм власності. Загальна сума збитків оцінюється в 13 мільярдів доларів США [9]: 19 (17%) приватних і державних великих і середніх підприємств були повністю зруйновані, 90 (83%) - частково пошкоджені. Ці руйнування значно посилили ризики для добробуту працездатного населення та членів їхніх родин, трудової діяльності.

Ракетні обстріли, перебої з електроенергією та зв'язком значно ускладнили діяльність мікробізнесу та малого бізнесу. Ці сектори економіки забезпечують робочі місця для значної частини працездатного населення. Станом на початок листопада 2022 року: 12,4% малих та 8% мікропідприємств повністю припинили свою діяльність; 24,6% та 22,5% підприємств майже зупинили роботу; 33,2% та 31,9% підприємств працювали частково. Тобто лише близько 40% малих та мікропідприємств працюють на повну потужність [10]. Це негативно вплинуло на індекс активності бізнесу, який знизився до 35%.

Війна змусила українські компанії переглянути свої витрати, щоб утриматися на ринку. Одним з найважливіших напрямків оптимізації стало скорочення витрат на оплату праці. Заходи, які вживають компанії:

- переведення працівників на 0,5 ставки;
- скорочення кількості робочих годин;
- оформлення відпусток без збереження заробітної плати.

Внаслідок цих заходів: 1 320 тис. (28%) працівників середнього, малого та мікробізнесу було скорочено, 18% працівників відправлено у відпустку без збереження заробітної плати, 22% працівників зменшено заробітну плату.

Кількість офіційно зареєстрованих безробітних в Україні зменшилася. Це сталося через міграцію людей за кордон та мобілізацію до ЗСУ. Варто зазначити, що наведена статистика не враховує осіб на тимчасово окупованих територіях та незареєстрованих безробітних. За оцінками Міністерства

економіки, на початку 2023 року чисельність безробітних становила 2,6 мільйона осіб, а Національного банку України, близько 4,2-4,8 мільйона осіб. Це свідчить про те, що реальний рівень безробіття в Україні значно вищий за офіційні дані.

Ще однією особливістю безробіття в Україні є неформальна зайнятість. Українці, які працювали неформально під час війни, не були зареєстровані. За даними Держстату, станом на 24 лютого 2022 року кількість неформальних працівників становила 3 мільйони, з яких 1,7 мільйона були незареєстрованими підприємцями. За даними Міністерства економіки, кількість неформальних працівників зростає за роки війни. Існування неформального сектору зайнятості частково пом'якшило проблему, але фактичний рівень безробіття важко оцінити.

Наразі існує два підходи до участі держави у формуванні політики зайнятості. Перший - залучення державних інституцій до регулювання ринку праці, беручи на себе лише ті функції, які не можуть бути виконані ринковими механізмами; другий - використання активного державного впливу у сфері управління зайнятістю. В умовах трансформації економіки, відсутності повністю сформованих та ефективних ринкових регуляторних інститутів доцільно будувати політику зайнятості за другим варіантом і сприяти реалізації максимально можливих прав працівників. На думку деяких науковців, національна політика зайнятості має бути спрямована на підвищення якісних характеристик, адаптивності та гнучкості робочої сили [11; 12, с. 26]. Основні напрями державної політики зайнятості населення наведені в Додатку А.

Окремо державній політиці у сфері зайнятості населення присвячено розділ II, в якому чітко визначено принципи та завдання державної політики у сфері зайнятості населення, її основні напрями (ст. 15) та шляхи реалізації державної політики у сфері зайнятості населення (ст. 16). На думку експертів, державне регулювання зайнятості населення - це сукупність способів і засобів здійснення державного впливу на процеси формування, розподілу та

використання робочої сили, метою якого є підвищення ефективності функціонування робочої сили та утримання рівня безробіття на соціально прийнятному рівні [12; 13; 14].

Варто зазначити, що основним провідником державної політики зайнятості є Державна служба зайнятості. Розглянемо Стратегію розвитку Державної служби зайнятості. Серед ключових орієнтирів Стратегії розвитку Державної служби зайнятості наступні:

- сприятливе середовище для працевлаштування (створення умов, що стимулюють зайнятість населення);
- розвиток співпраці з роботодавцями (посилення взаємодії та налагодження тісніших партнерських відносин);
- цифрова трансформація (перетворення Державної служби зайнятості на сучасний цифровий сервіс);
- підвищення кваліфікації персоналу (навчання та розвиток фахівців Державної служби зайнятості);
- науковий підхід до аналітики ринку праці (використання наукових методів для прогнозування та аналізу потреб ринку);
- оптимізація внутрішніх процесів (вдосконалення роботи Державної служби зайнятості для кращої ефективності);
- поліпшення іміджу та інформаційної політики (зміна іміджу та активна комунікація з населенням) [16].

Серед очікуваних результатів Стратегії розвитку державної служби зайнятості: перетворення Державної служби зайнятості на сучасну цифрову систему соціального сервісу, що сприятиме розширенню можливостей для працевлаштування громадян, розвитку людського капіталу, забезпеченню швидкого та легального працевлаштування, наданню якісних послуг роботодавцям.

Політика зайнятості населення має бути спрямована на зміну характеру ринку праці. Це означає перехід від низькопродуктивної надмірної зайнятості до поєднання низького рівня безробіття та високопродуктивної зайнятості. Це

особливо важливо в роки становлення мультимодальної економіки. У цьому контексті західна модель зайнятості має бути трансформована в українську модель. Ця модель має гарантувати підвищення якості робочої сили на ринку праці. Об'єктом політики зайнятості має бути не тільки офіційно зареєстровані безробітні, а й все працездатне населення. Державне регулювання зайнятості має бути спрямоване не лише на підтримку безробітних, а й на ефективне використання трудових ресурсів, підвищення освітньо-кваліфікаційного рівня, забезпечення правових і соціальних гарантій зайнятості. Таким чином, політика зайнятості має стати важливим інструментом економічного розвитку та соціального захисту громадян України.

1.3 Методичні основи оцінки ризиків поширення безробіття

В сучасному економічному світі рівень зайнятості та безробіття слугують ключовими індикаторами, що відображають стійкість та динаміку розвитку країни. Ці показники не лише дають уявлення про загальний стан економіки, але й дозволяють оцінити її ефективність. Серед найактуальніших проблем, з якими стикається будь-яка національна економіка, значне місце посідає безробіття. Воно виступає як один із проявів порушення загальної економічної рівноваги.

З метою глибокого розуміння ситуації на ринку праці рекомендується використовувати комплексний підхід, який включає аналіз декількох показників рівня безробіття:

- Рівень безробіття (за методологією МОП) – формула 1.1;
- Рівня зареєстрованого безробіття – формула 1.2, формула 1.3;
- Рівня довготривалого безробіття – формула 1.4, формула 1.5;
- Рівень безробіття з різних причин – формула 1.6;
- Розширений показник рівня безробіття – формула 1.7;
- Рівень загального дефіциту попиту на працю – формула 1.8 [17].

Рівень безробіття за методологією МОП - це загальноприйнятий показник, який використовується для оцінки рівня безробіття в країні. Він розраховується згідно з міжнародними стандартами, встановленими Міжнародною Організацією Праці (МОП), як процентне відношення загального числа безробітних у віці 15-70 років (Б) до чисельності економічно активного населення цього віку (Еа), тобто до суми зайнятих та безробітних (З+ Б) (формула 1.1):

$$\frac{Б}{Еа \times 100\%} = \left(\frac{Б}{З+Б} \right) \times 100\% \quad (1.1)$$

Показник рівня зареєстрованого безробіття, зареєстрованих Державною службою зайнятості (Бз), у відсотках до загальної кількості населення працездатного віку (Нп) на певну дату (початок звітного періоду) або в середньому за цей період (квартал, рік) (формула 1.2):

$$\left(\frac{Бз}{Нп} \right) \times 100\% \quad (1.2)$$

Показник рівня зареєстрованого безробіття - процентне відношення кількості безробітних, зареєстрованих у Державній службі зайнятості (Бз) на початок відповідного періоду, до кількості економічно активного населення працездатного віку (Еап) (формула 1.3):

$$\left(\frac{Бз}{Еап} \right) \times 100\% \quad (1.3)$$

Показник рівня довготривалого безробіття – розраховується як процентне відношення числа безробітних всіх або тільки зареєстрованих у Державній службі зайнятості, які шукали роботу понад 3 місяці і більше (Бде або Бдз) до:

- 1) економічно активного населення (Еа) (формула 1.4):

$$\left(\frac{Бде}{Еа} \right) \times 100\% \quad (1.4)$$

- 2) працездатного населення працездатного віку (Нп) (формула 1.5):

$$\left(\frac{Бдз}{Нп} \right) \times 100\% \quad (1.5)$$

Показник безробіття серед тих, хто втратив роботу з різних причин, та процентне відношення кількості тих, хто втратив роботу за причинами (Бвр), до економічно активного населення (Еа) (формула 1.6):

$$x = \frac{\text{Бвр}}{\text{Еа} \times 100\%} \quad (1.6)$$

Розширений показник рівня безробіття, що розраховується як процентне відношення загальної кількості безробітних (Б) та зневірених (Зн) до загальної кількості економічно активного населення (Еа) та зневірених (формула 1.7):

$$\left(\frac{\text{Б} + \text{Зн}}{\text{Еа} + \text{Зн}} \right) \times 100\% \quad (1.7)$$

Показник безробіття, вказує загальний дефіцит попиту на працю і розраховується як відношення суми чисельності безробітних (Б), зневірених (Зн) та вимушено неповністю зайнятих осіб (Нз) до суми чисельності економічно активного населення (Еа) та зневірених осіб (формула 1.8):

$$\left(\frac{\text{Б} + \text{Зн} + \text{Нз}}{\text{Еа} + \text{Зн}} \right) \times 100\% \quad (1.8)$$

Показник, який використовується для оцінки частки працездатного населення, яка має роботу. Він є важливою характеристикою трудової активності та дає уявлення про те, наскільки люди віком від 15 до 70 років (за виключенням осіб, котрі знаходяться на утриманні в інституційних закладах). Рівень зайнятості визначається наступним чином (формула 1.9):

$$\frac{З}{\text{Н} \times 100\%} \quad (1.9)$$

де З - чисельність зайнятого населення у віці від 15 до 70 років; Н - загальна чисельність населення у віці від 15 до 70 років.

Безробіття – це не просто проблема для людей, які не мають роботи. Це втрачена можливість для економіки генерувати більше продукції та багатства. Фактичний ВВП – це реальний обсяг продукції, який виробляє економіка. Потенційний ВВП – це максимальний обсяг продукції, який могла б виробляти економіка при повній зайнятості. Різниця між фактичним та потенційним ВВП – це втрати, які несе економіка через безробіття. Природний рівень безробіття – це такий рівень, при якому немає цих втрат. Він не впливає на темпи

економічного зростання. Чим вище фактичний рівень безробіття перевищує природний рівень безробіття, тим більші втрати для економіки. Закон Оукена описує цю залежність: при збільшенні фактичного рівня безробіття на 1%, втрати ВВП становлять 2,5%.

Закон Артура Оукена пропонує цікаву теорію: збільшення ВВП на 2,7% щорічно нівелює безробіття [18]. Але повна зайнятість – це міф, тому рівень ВВП стає інструментом регулювання природного безробіття. Світові аналітики не мають єдиного методу для його обчислення. Проте, три найвідоміші методи дають нам ключ до розуміння цього явища.

Перший метод вимірювання природного безробіття ґрунтується на аналізі довгострокових даних. Він використовує середньорічний рівень безробіття за тривалий період, щоб вирівняти циклічні коливання та отримати уявлення про основну тенденцію. Таким чином, протягом довгого часу періоди з високим та низьким безробіттям врівноважують одне одного. Фактичний рівень коливається, але природний рівень залишається стабільним. Цей метод використовується в США, Західній Європі та багатьох східноєвропейських країнах [19].

Другий метод базується на сучасному рівнянні кривої Філіпса, зокрема рівнянні залежності темпу інфляції від трьох компонентів інфляції: циклічного безробіття, спричиненого викривленнями сукупного попиту, очікуваної інфляції, та інфляції, спричиненої викривленнями сукупної пропозиції. Інфляція, що дорівнює сумі очікуваної інфляції та інфляції пропозиції, свідчить про відсутність циклічного безробіття. Відповідно до рівняння кривої Філіпса, між рівнем інфляції та рівнем безробіття існує обернена залежність, тому якщо реальний рівень безробіття падає нижче природного рівня безробіття, то рівень інфляції зростає вище очікуваного рівня. Тому було розроблено метод визначення природного рівня безробіття, який відповідає рівню безробіття, що не прискорює інфляцію. Ця концепція була введена М. Фрідманом у 1968 році і незалежно розвинута Е. Фелпсом у тому ж році.

Третій метод визначення природного рівня безробіття запропонував Г. Менкью. Він припускає, що ринок праці перебуває у стані рівноваги, коли кількість звільнених працівників дорівнює кількості зайнятих (формула 1.10):

$$fU=s(L-U) \quad (1.10)$$

де: f – коефіцієнт працевлаштування, який відображає частку працевлаштованих безробітних у складі безробітних; U – природне безробіття; s – коефіцієнт звільнення, який відображає частку звільнених працівників у складі зайнятих; L – показник працевлаштування; $(L-U)$ – кількість зайнятих [19].

РОЗДІЛ 2

ДІАГНОСТИКА РИЗИКІВ ПОШИРЕННЯ БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ

2.1 Сучасні тенденції функціонування ринку праці в умовах війни в Україні

Повномасштабна війна в Україні, що розпочалася 24 лютого 2022 року, спричинила значні потрясіння на ринку праці країни. Мільйони людей втратили роботу, змушені були переселитися, або ж пішли на фронт. Змінилися пріоритети та потреби роботодавців, а також структура попиту на певні спеціальності. Вивчення сучасних тенденцій функціонування ринку праці в умовах війни є надзвичайно актуальним завданням, адже воно дозволяє зрозуміти глибину та характер впливу війни на зайнятість населення та визначити ключові виклики та проблеми, з якими стикаються українці на ринку праці.

Внаслідок повномасштабної агресії росії українська економіка зазнала значних кризових явищ. Це призвело до суттєвого скорочення ВВП – економіка країни різко пішла вниз та до падіння рівня життя населення – люди стали жити бідніше. Важливо зазначити, що оцінити реальні масштаби економічних втрат через війну складно, що пов'язано з прийняттям Закону України "Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни" [20], який обмежує доступ до статистичної інформації. Наразі основними джерелами інформації про соціально-економічну ситуацію в Україні є: портал відкритих даних (opendata), розрахунки Національного банку України, дані інших органів виконавчої влади та експертні оцінки.

З осені 2022 року росія почала регулярно обстрілювати енергетичну інфраструктуру України, що призвело до зупинки роботи багатьох промислових підприємств. Після введення аварійних відключень електроенергії деякі малі підприємства, не маючи можливості купити та

стабільно використовувати генератори, змінили графік роботи, додавши нічні зміни. Внаслідок цього значна кількість людей втратила роботу та отримала статус безробітних. У табл. 2.1 розглянемо найбільшу чисельність безробітних за видами економічної діяльності підприємств, на яких вони раніше працювали.

Таблиця 2.1

Найбільша чисельність безробітних за видами економічної діяльності підприємств, на яких вони раніше працювали, осіб

Вид економічної діяльності підприємств	Чисельність безробітних, які раніше працювали на підприємствах
Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур	12 010
Роздрібна торгівля в неспеціалізованих магазинах переважно продуктами харчування, напоями та тютюновими виробами	8 310
Державне управління загального характеру	7 523

Джерело: побудовано автором за даними [21]

Ринок праці України у 2023 році демонстрував сезонні коливання, але загалом спостерігалось значне зростання попиту на робочу силу. Найбільш затребуваними працівниками були фахівці з Київської, Дніпропетровської, Львівської, Одеської та Харківської областей. Порівняно з 2022 роком, у 2023 році значно зросла кількість вакансій у прифронтових областях: Миколаївська область +77,5%, Чернігівська область +57,2%, Сумська область +53%, Запорізька область +25,9% [22].

З кожним днем все більш гостро постає питання забезпечення економіки робочою силою та адаптації ринку праці до умов війни. Затяжна війна суттєво змінює роботу всієї економічної системи, і ринок праці не є винятком. В умовах російської агресії державна політика спрямована на те, щоб зробити ринок праці більш гнучким та забезпечити зайнятість населення. Це призводить до поступових, але позитивних зрушень.

У 2023 році було вжито низку заходів для покращення ситуації на ринку праці в умовах війни. Зокрема, удосконалено механізм виплати компенсацій

роботодавцям: за працевлаштування безробітних з певних категорій, за працевлаштування безробітних на нові робочі місця в малих підприємствах. Завдяки цим програмам у 2023 році було працевлаштовано 5 тисяч безробітних. Також держава компенсувала роботодавцям витрати на оплату праці 14 тисяч внутрішньо переміщених осіб. Крім того, у 2023 році було ухвалено рішення про надання мікрогрантів майже 10 тисячам людей, які хочуть розпочати або розвинути власний бізнес. Завдяки цим грантам планується створити 20,6 тисяч нових робочих місць. За даними сайту «Work.ua», станом на січень 2024 року кількість вакансій на ринку праці відновилася на 93% порівняно з лютом 2022 року. Однак це відновлення відбувається нерівномірно по регіонах (рис. 2.1).

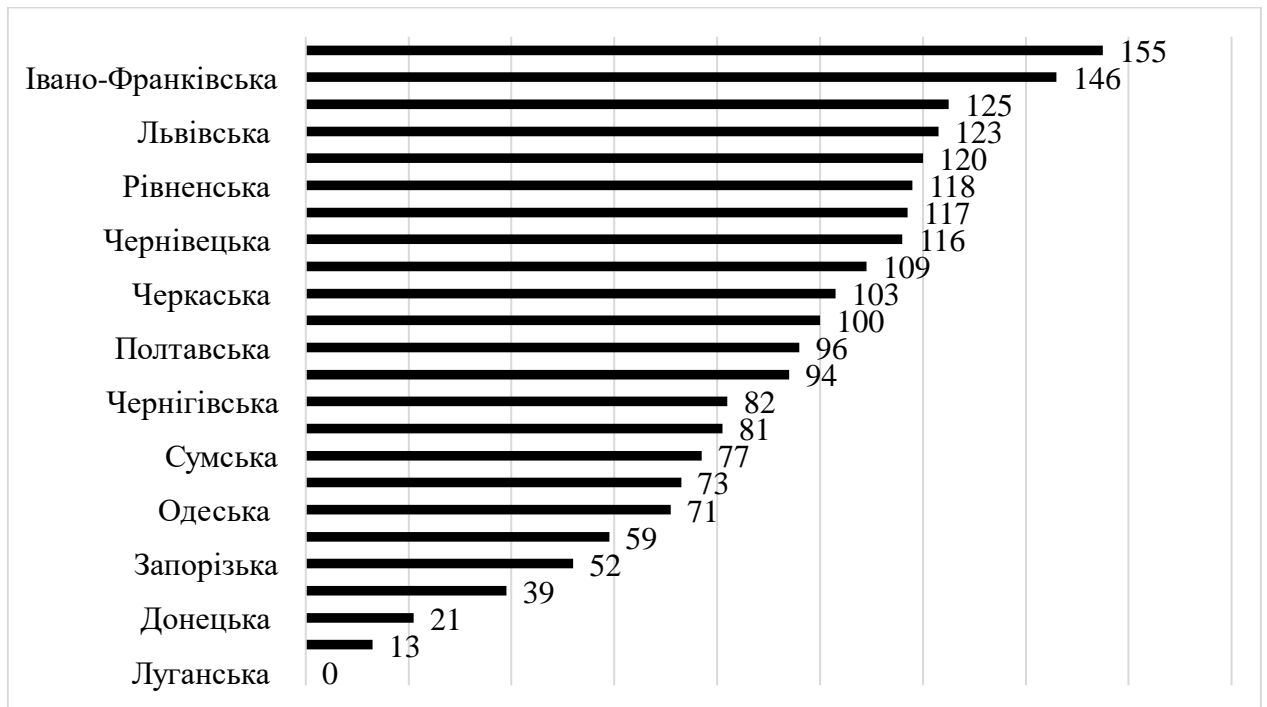

Рис. 2.1 Відновлення регіональних ринків праці України за кількістю вакансій (січень 2024 р. до лютого 2022 р.), %

Джерело: побудовано автором за даними [23]

У порівнянні з довоєнним періодом, найбільше нових вакансій з'явилося у західних областях України: Закарпатська область +155%, Івано-Франківська область +146%, Хмельницька область +125%, Львівська область +123%,

Вінницька область +120%, Рівненська область +118%, Чернівецька область +116%.

Незважаючи на зростання попиту на робочу силу, рівень безробіття в Україні залишається високим. Станом на 1 січня 2023 року кількість офіційно зареєстрованих безробітних становила 186,5 тисяч осіб, кількість вакансій становила 21,2 тисячі, тобто на одне вакантне місце претендувало майже 9 шукачів роботи (рис. 2.2).

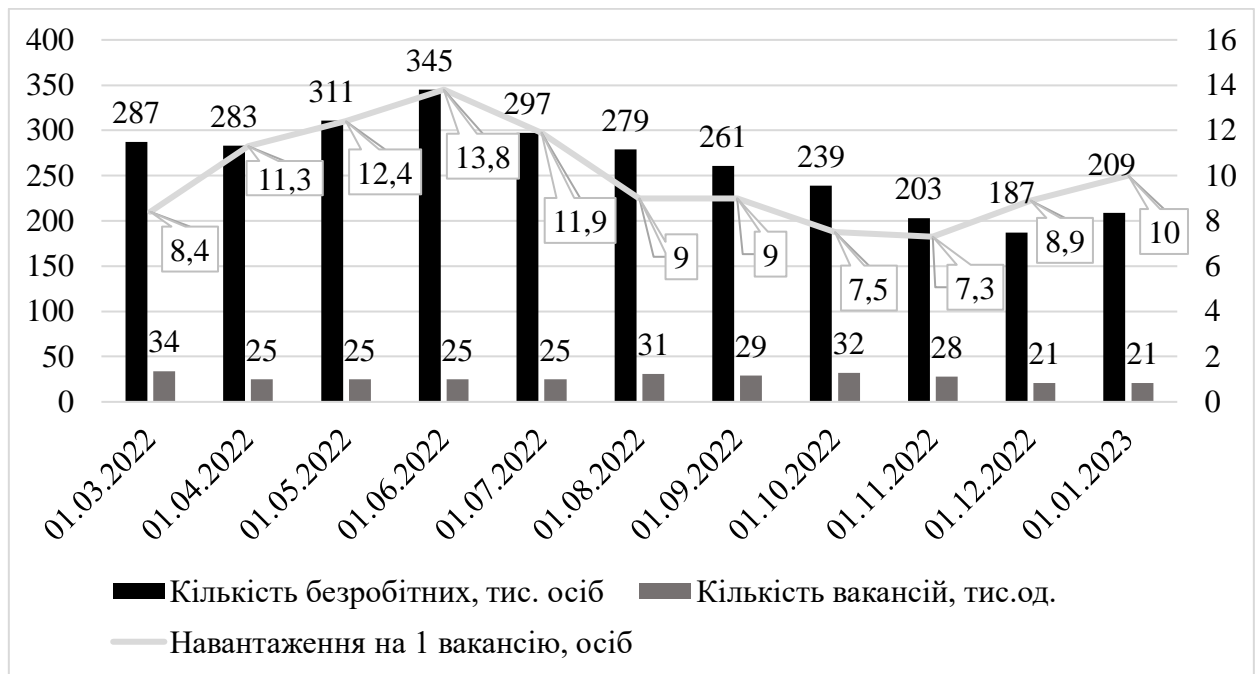

Рис. 2.2 Кількість зареєстрованих безробітних, кількість, вакансій та кількість претендентів на одну вакансію в Україні в період повномасштабної війни

Джерело: побудовано автором за даними [24]

Дані з рис. 2.2 свідчать про те, що ринок праці в Україні зазнав значних змін внаслідок повномасштабної війни. На початку війни спостерігалось зростання кількості безробітних та скорочення кількості вакансій. Важливо зазначити, що дані з рис. 2.2 відображають лише офіційно зареєстрованих безробітних та вакансії, реальна кількість безробітних та вакансій може бути значно більшою.

В Україні спостерігається зростання самозайнятості, що підтверджується даними сервісу "Opendatabot". У 2023 році: кількість нових ФОПів перевищила 300 тисяч, що на 7% більше, ніж у 2021 році, кількість нових зареєстрованих компаній скоротилася на третину порівняно з 2021 роком. Незважаючи на скорочення реєстрації нових компаній, загальна кількість нових робочих місць зросла завдяки зростанню самозайнятості. Лідерами за кількістю нових підприємців та компаній у 2023 році стали м. Київ, Дніпропетровська та Львівська області [26], де було зареєстровано майже половину нових ФОПів та компаній, що свідчить про те, що український бізнес стійко тримається в умовах війни, адаптується до нових реалій та продовжує створювати робочі місця. На рис. 2.3 наведено щомісячну динаміку реєстрації бізнесу.

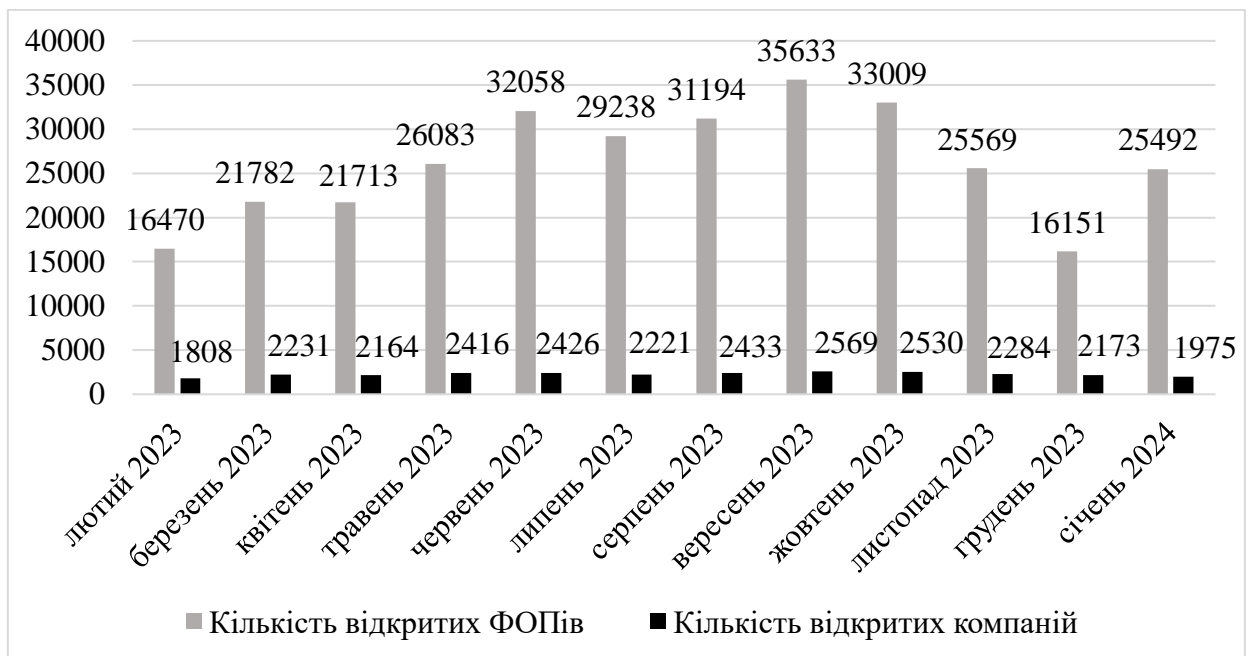

Рис. 2.3 Кількість відкритих ФОПів та відкритих компаній за лютий 2023 р. – січень 2024р.

Джерело: побудовано автором за даними [27]

З рис. 2.3 можемо зробити наступні висновки: економічна активність в Україні зростала протягом 2023 року, що призвело до збільшення кількості відкритих ФОПів та компаній. Зростання кількості відкритих ФОПів та

компаній свідчить про те, що український бізнес стає більш диверсифікованим, незважаючи на війну, український бізнес продовжує розвиватися.

2.2 Аналіз індикаторів безробіття населення в Україні

Дослідження безробіття в Україні є надзвичайно актуальним, адже воно негативно впливає на соціально-економічний розвиток країни, рівень життя населення, соціальну та політичну стабільність. В умовах повномасштабної війни з росією проблема безробіття значно загострилася, потребуючи ретельного аналізу та комплексних рішень. На рис. 2.4 наведено чисельність населення за статусом участі в складі робочої сили.

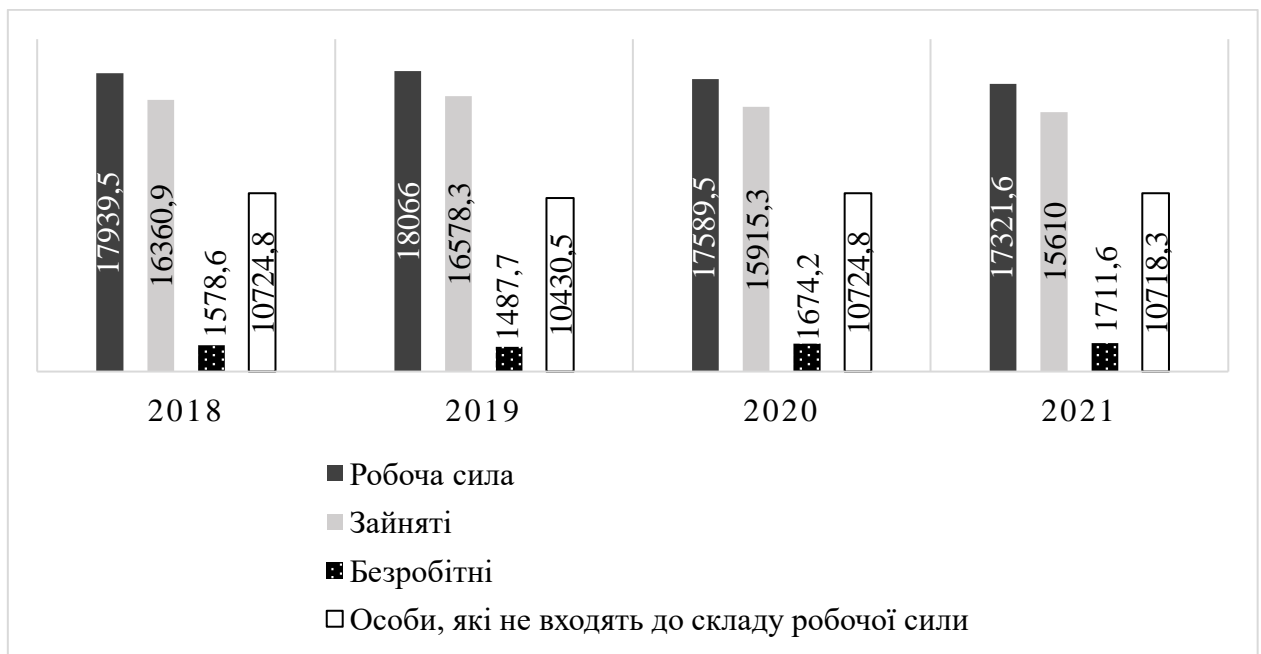

Рис. 2.4 Чисельність населення за статусом участі в складі робочої сили за 2018р. – 2021р. у віці 15-70 років, тис.

Джерело: побудовано автором за даними [28]

За даними рис. 2.4 можемо зробити наступні висновки: чисельність робочої сили за аналізований період скоротилась на 3,4%, чисельність зайнятого населення скоротилась на 4,6%, чисельність безробітного населення

зросла на 8,4%, а чисельність осіб, які не входять до складу робочої сили майже не змінилась скоротившись на 0,06%. Далі на рис. 2.5 розглянемо рівень безробіття населення у віці 15-70 років.

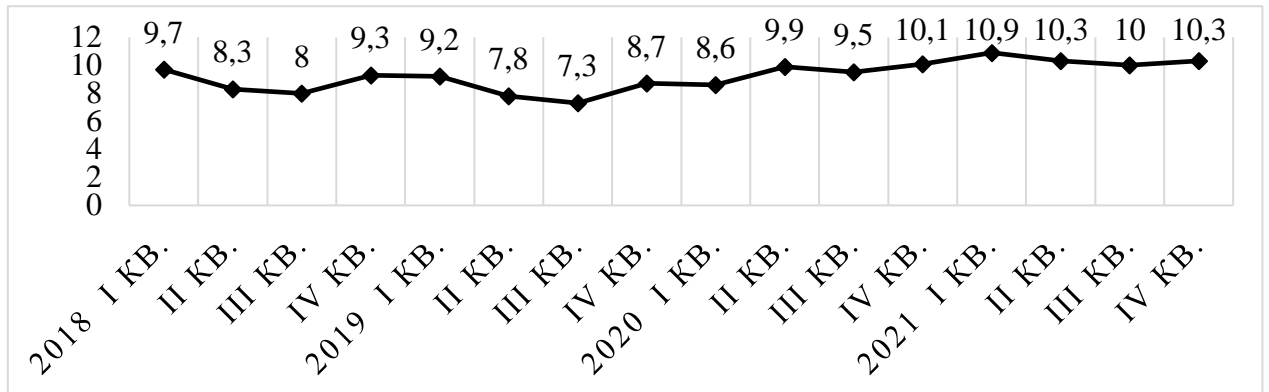

Рис. 2.5 Рівень безробіття населення за 2018р. – 2021 р. у віці 15-70 років, у відсотках до робочої сили відповідного року

Джерело: побудовано автором за даними [29; 30]

За рис. 2.5 можемо зробити висновки про те, що рівень безробіття в Україні протягом 2018-2021 років був нестабільним. На рівень безробіття в Україні впливають різні фактори, такі як економічна ситуація, демографічні зміни та державна політика. На рис. 2.6 розглянемо чисельність неформально зайнятого населення.

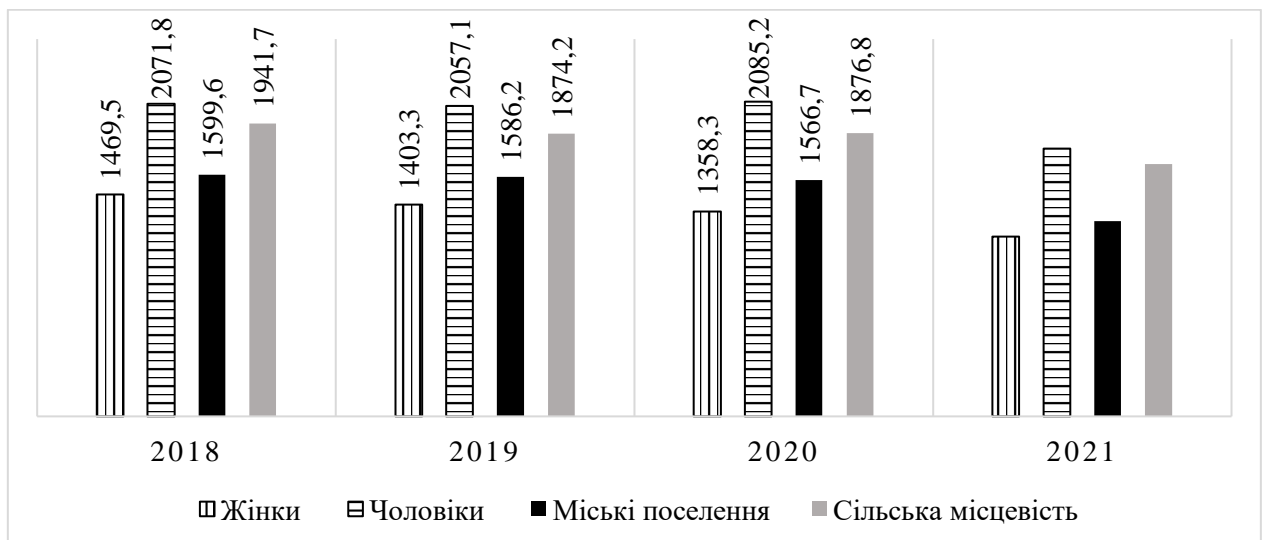

Рис. 2.6 Чисельність неформально зайнятого населення за 2018р. – 2021р., тис. осіб

Джерело: побудовано автором за даними [31-34]

За даними рис. 2.6 можемо зробити наступні висновки: неформальна зайнятість в Україні є серйозною проблемою. Чоловіки частіше, ніж жінки, залучені до неформальної зайнятості. Більшість неформально зайнятих людей проживає в сільській місцевості. За аналізований період чисельність неформально зайнятих жінок скоротилась на 18,9%, чисельність неформально зайнятих чоловіків скоротилась на 14,4%, у міських поселеннях неформальна зайнятість скоротилась на 19,1%, а у сільській місцевості неформальна зайнятість скоротилась на 13,9%. У табл. 2.2 розглянемо структуру економічно активного населення працездатного віку.

Таблиця 2.2

Структура економічно активного населення працездатного віку в Україні за 2018р. – 2021р., тис. осіб

	2018	2019	2020	2021
Економічно активне населення	17296,2	17381,8	16917,8	16666,8
Зайняте населення	15718,6	15894,9	15244,5	14957,3
Безробітне населення	1577,6	1486,9	1673,3	1709,5

Джерело: побудовано автором за даними [30]

Згідно з даними табл. 2.2, за період з 2018 року по 2021 рік чисельність економічно активного населення працездатного віку в Україні скоротилася на 3,8%. Зменшення чисельності економічно активного населення може бути пов'язано з низкою факторів, таких як: еміграція, зниження рівня народжуваності, старіння населення. Чисельність зайнятого населення скоротилась на 5,1%, а чисельність безробітного населення зросла на 7,7%. У табл. 2.3 розглянемо безробітних за тривалістю пошуку роботи.

Таблиця 2.3

Безробітні (за методологією МОП) за тривалістю пошуку роботи у віці 15-70 років

	2018	2019	2020	2021
Усього безробітних, тис.	1578,6	1487,7	1674,2	1711,6
у тому числі особи, які шукали роботу, намагались організувати власну справу	1546,0	1441,7	1625,7	1667,7
з них за тривалістю пошуку роботи, відсотків				
до 1 міс	11,7	17,4	12,6	12,7
від 1 до 3 міс	28,8	22,2	22,0	20,0
від 3 до 6 міс	22,8	28,9	27,3	24,6
від 6 до 9 міс	9,0	11,2	10,6	10,1
від 9 до 12 міс	6,1	7,2	6,3	7,5
12 міс і більше	21,6	13,1	21,2	25,1
Середня тривалість пошуку роботи, міс	6	5	6	7

Джерело: побудовано автором за даними [28]

За даними табл. 2.3, кількість безробітних в Україні за аналізований період зросла на 7,8%. У 2019 році спостерігалось незначне зниження рівня безробіття, але вже у 2020 році він знову почав зростати, що пов'язано з пандемією COVID-19, яка призвела до втрати робочих місць у багатьох галузях. За тривалістю пошуку роботи найбільшу частку у 2021 році становили особи, які шукали роботу 12 місяців і більше, їх кількість значно зросла порівняно з 2018 роком. Середня тривалість пошуку роботи також збільшилася з 6 місяців у 2018 році до 7 місяців у 2021 році.

У листопаді 2023 року рівень безробіття в Україні становив 20%. Дані опублікував неурядовий дослідницький центр “Центр економічної стратегії”. До початку повномасштабної війни рівень безробіття становив 10,5% у січні 2022 року та 8,6% у лютому 2022 році. Після початку повномасштабного вторгнення, у березні 2023 року, показник зріс до 29,5% [35].

2.3 Оцінка ефективності державної політики зайнятості в Україні та її впливу на ризики поширення безробіття

Проблема безробіття є однією з найгостріших соціально-економічних проблем в Україні. Її вирішення має важливе значення для забезпечення соціальної стабільності, стимулювання економічного розвитку та підвищення рівня життя населення. Держава, як один з головних суб'єктів регулювання ринку праці, реалізує політику зайнятості, спрямовану на подолання безробіття та стимулювання зайнятості населення.

У 2023 році послуги Державної служби зайнятості допомогли знайти роботу або розпочати власну справу 664,6 тисячам українців. З них 483,2 тисячі - зареєстровані безробітні; 323,6 тисячі - отримували допомогу по безробіттю. Завдяки Державній службі зайнятості 32,9 тисячі безробітних у 2023 році здобули нову кваліфікацію: 20 тис. осіб навчалися у центрах професійно-технічної освіти; 18,1 тис. осіб отримали ваучери на навчання. Найбільш затребуваними спеціальностями та професіями, за якими видавалися ваучери, були: «психологія», «соціальна робота»; «освіта» та за професіями – кухар; водій автотранспортних засобів; електрогазозварник; кондитер; електрик з ремонту та обслуговування електроустаткування. На рис. 2.7 наведено показники діяльності центрів зайнятості.

Рис. 2.7 Показники діяльності центрів зайнятості у 2023 році, тис. осіб
Джерело: побудовано автором за даними [36]

У 2023 році 24,6 тисячі осіб були зайняті на громадських та інших тимчасових роботах. 74 тисячі безробітних були відправлені на суспільно корисні роботи. У 2023 році було прийнято позитивні рішення про надання мікрогрантів приблизно 10 тисячам одержувачів на створення або розвиток бізнесу, що, як очікується, створить 20,6 тисячі нових робочих місць. Також в рамках проекту «ЄРобота» у квітні 2023 року була введена програма грантів учасникам бойових дій, особам з інвалідністю внаслідок війни і їх сім'ям на створення або розвиток власного бізнесу. У 2023 році було прийнято рішення надати гранти 226 одержувачам, які нададуть 463 нових робочих місця [36]. На рис. 2.8 наведено кількість безробітних за наступними видами діяльності:

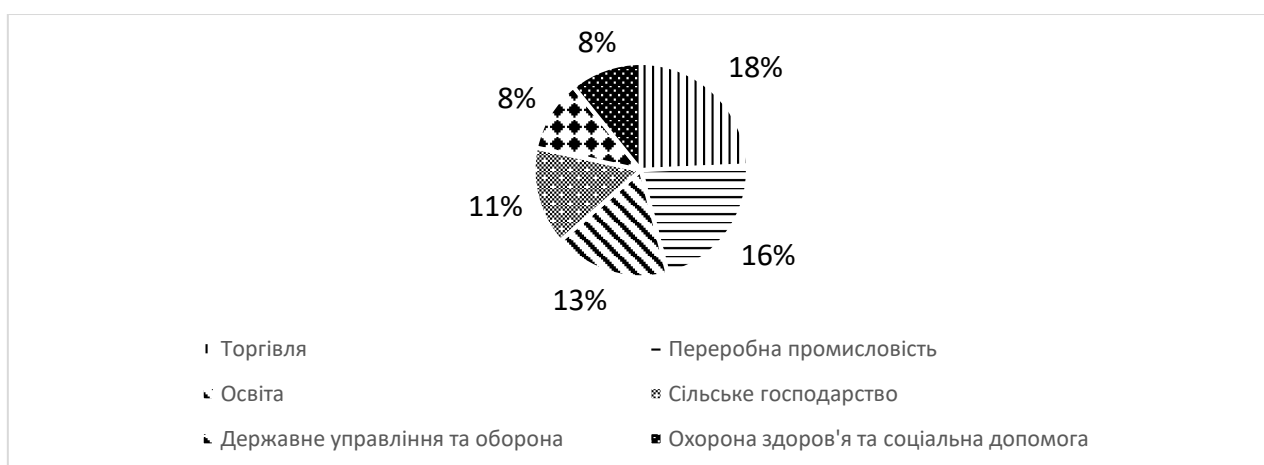

Рис. 2.8 Чисельність безробітних громадян за видами діяльності у 2023 році

Джерело: побудовано автором за даними [36]

У 2023 році найбільше безробітних працевлаштовано за наступними професійними групами:

- працівники сфери торгівлі та послуг (19%): продавці продовольчих та непродовольчих товарів, кухарі, охоронці, молодші медичні сестри, соціальні робітники, помічники вихователів, офіціанти, бариста, бармени, покоївки;

- робітники з обслуговування, експлуатації устаткування та машин (19%) оператори/машиністи котельних, водії, трактористи, оператори заправних станцій, складачі, дорожні робітники, машиністи насосних

установок, кочегари-випалювачі, апаратники хімводоочищення, водії навантажувачів, токарі;

- представники найпростіших професій (18%) підсобні робітники, прибиральники службових/виробничих приміщень, сторожі, укладачі-пакувальники, робітники з благоустрою, вантажники, опалювачі, кухонні робітники, двірники, вагарі;

- фахівці (10%) бухгалтери, медичні сестри, асистенти вчителів, вихователі, інспектори з кадрів, диспетчери, майстри виробничого навчання;

- кваліфіковані робітники з інструментом (10%) швачки, робітники з комплексного обслуговування і ремонту будинку, пекарі, електромонтери, електрогазозварники, слюсарі-сантехніки, малярі, верстатники деревообробних верстатів.

Також варто зазначити, що у 2024 році на реалізацію активних програм зайнятості буде спрямовано 7 млрд. грн., ці програми охоплять близько 200 тисяч українців. За словами Юлії Свириденко, в 2023 році Мінекономіки ухвалило низку рішень для реалізації наступних завдань:

- зміна міст задля пристосування їх до потреб осіб з інвалідністю;
- сприяння адаптації ветеранів та ветеранок до цивільного життя;
- підтримка виїхавших з окупованих та прифронтових регіонів, і змушений починати життя з нуля;
- створювати умови, для того, щоб молодь обирала залишатися в Україні [37].

Тетяна Бережна, заступниця Міністра економіки України повідомила, що від початку грантової програми “Власна справа” за ветеранським компонентом переможцями стали 227 ветеранів та членів родин учасників бойових дій, котрі отримують гранти на майже 100 млн. грн.. За підсумками останньої хвили подачі заяв на гранти для ветеранів визначено 66 переможців, вони отримують кошти від держави на початок або розвиток свого бізнесу на 29 млн. грн. [38].

З серпня 2023 року Уряд запропонував нову програму, яка надає роботодавцям фінансову допомогу для облаштування робочих місць для людей з інвалідністю. Розмір компенсації становив до 100 500 грн. для осіб з інвалідністю I групи та до 67 000 грн. для осіб з інвалідністю II групи [39]. Це одна з численних програм, спрямованих на стимулювання створення нових робочих місць, збереження існуючих, розвиток бізнесу та сприяння зайнятості населення. До інших програм належать:

- відшкодування роботодавцям за витрати на заробітну плату працевлаштованим внутрішньо переміщеним особам під час воєнного стану;
- відшкодування витрат роботодавцям на працевлаштування зареєстрованих безробітних ВПО;
- відшкодування роботодавцям за працевлаштування певних категорій офіційно зареєстрованих безробітних;
 - виплата допомоги по частковому безробіттю;
 - надання ваучерів на навчання;
 - підготовка фахівців за замовленням роботодавців;
 - мікрогранти: "Власна справа" та Грант для ветеранів;
 - тимчасова зайнятість: організація громадських та інших тимчасових робіт;
- допомога малозабезпеченим сім'ям у здобутті економічної самостійності [40].

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ ПОДОЛАННЯ РИЗИКІВ ПОШИРЕННЯ БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ

3.1 Міжнародний досвід вирішення проблеми безробіття населення та можливості його впровадження в Україні

Різні моделі політики зайнятості в розвинених країнах формуються під впливом низки факторів: рівень централізації ринку праці та законодавства, пріоритети (активна чи пасивна політика), активність профспілок та роботодавців. Ці фактори обумовлюють використання різних методів регулювання зайнятості.

Швеція прагне до політики повної зайнятості, мінімізуючи пряме втручання держави в трудові відносини. Вплив держави проявляється через законодавство та створення сприятливого середовища для підприємців і працівників. Ефективними інструментами впливу є заохочення підприємництва, значна трудова міграція в країні, соціальні гарантії за рахунок внесків до страхових фондів [41].

Німеччина веде активну політику на ринку праці, прагнучи не лише адаптуватися до його змін, але й випереджати їх. Це досягається шляхом підтримки підприємств, розвитку людського капіталу та створення сприятливих умов для працевлаштування. Інструментами, що впливають на зайнятість населення, є пільгова система для підприємств, розробка політики зайнятості молоді, значне фінансування освіти, перекваліфікація фахівців [41].

Політика зайнятості Великобританії ґрунтується на принципі спільної відповідальності. Держава, місцеві органи влади, профспілки та самі працівники співпрацюють для сприяння розвитку підприємництва, забезпечення інформаційної прозорості та ефективного управління соціальним страхуванням [41].

У Франції механізмом державного регулювання зайнятості виступають пільги підприємствам, котрі наймають молодь, а витрати на соціальне страхування молоді фінансуються державою протягом одного року, а при відкритті власного бізнесу надається допомога. Підходами, що впливають на зайнятість у Франції є політика зайнятості молоді, робота неповний робочий день і стартовий капітал для власного бізнесу [41].

Досвід окремих країн і світові тенденції визначають деякі заходи, які держава встановлює при регулюванні ринку праці:

- створення фірм з «оренди» робочої сили – Німеччина використовує модель фірм, які надають працівникам пакет соціальних послуг та постійну зайнятість на різних підприємствах за направленням;

- визнання дипломів про освіту – ЄС визнає дипломи про вищу освіту, видані в країнах-членах, що полегшує працевлаштування;

- підтримка молоді – ЄС та інші країни пропонують програми стажування та субсидування першого робочого місця для молоді;

- фінансування кооперативів – Великобританія надає кошти кооперативам, керованим безробітними з необхідними навичками;

- часткова зайнятість з отриманням допомоги – Франція дозволяє безробітним працювати протягом року з збереженням допомоги;

- допомога працівникам з низькою зарплатою – Німеччина надає допомогу працівникам з низькою зарплатою, щоб зберегти їхні робочі місця;

- звільнення від внесків на соціальне страхування – Німеччина звільняє підприємців від внесків на соціальне страхування на рік, якщо вони організують курси перепідготовки;

- підтримка сільського господарства – Фінляндія сприяє розвитку сільського ремісництва та рибного господарства;

- фінансування "зеленого" туризму – Фінляндія використовує регіональні бюджети для фінансування малого туристичного бізнесу;

- стимулювання самозайнятості – ЄС пропонує одноразові, періодичні та комбіновані виплати для стимулювання самозайнятості;

- податкові пільги для нових підприємств – Франція та Німеччина пропонують пільги з виплати податків та соціальних внесків для підприємств, створених безробітними;
- інвестиції в інфраструктуру – Польща використовує регіональні бюджети для фінансування інвестицій в інфраструктуру, створюючи робочі місця в рамках громадських робіт;
- стимулювання внутрішньо-фірмової мобільності – Японія заохочує освоєння додаткових спеціальностей та спільне використання робочої сили;
- субсидії для створення робочих місць – Японія надає субсидії підприємствам для створення нових робочих місць та навчання працівників;
- підтримка вторинної зайнятості – ЄС стимулює працевлаштування людей, які вже мали роботу;
- підвищення мобільності – ЄС сприяє професійній та територіальній мобільності працівників [42].

Регулювання ринку праці в США ґрунтується на співпраці держави та приватного сектору. Держава створює робочі місця в державному секторі, інвестує в підготовку кадрів та стимулює працевлаштування, не втручаючись надмірно в роботу ринку. Цей підхід ґрунтується на тому, що приватний сектор, з його значним промислово-комерційним потенціалом, є основним двигуном створення нових робочих місць. Підтвердженням цьому слугує той факт, що щорічно в США створюється понад 600 тис. нових підприємств, які генерують значну кількість робочих місць [43]. Подібно до скандинавських країн, США пропонують кредити приватним підприємцям, які створюють нові бізнеси. Ці кредити надаються з фондів, що поєднують державні та приватні кошти. США мають успішний досвід використання електронних банків робочих місць. Перший банк такого типу був створений у Балтиморі в 1968 році, такі системи полегшують пошук роботи для людей та працевлаштування для роботодавців. Сьогодні в США використовуються більш сучасні системи підбору та розподілу робочої сили, які йдуть далі, ніж традиційні банки робочих місць, системи не лише описують вакансії, але й збирають

інформацію про претендентів, що дозволяє їм краще підбирати кандидатів на посади. Сучасні системи підбору та розподілу робочої сили роблять ринок праці більш ефективним, допомагаючи людям знайти роботу, яка відповідає їхнім навичкам та досвіду, що також допомагає роботодавцям знаходити кваліфікованих працівників, що може призвести до підвищення продуктивності та економічного зростання. Успіх систем електронних банків робочих місць в США ґрунтується на співпраці державного та приватного секторів, держава надає фінансування та регулювання, а приватні компанії розробляють та впроваджують технології. Цей підхід може бути зразком для інших країн, які прагнуть покращити ефективність своїх ринків праці.

Впровадження електронних платформ для пошуку роботи, підбору персоналу та надання консультацій з працевлаштування на місцевому, регіональному та національному рівнях веде до значного зростання мобільності робочої сили. Завдяки цим системам протягом місяця можна працевлаштувати до 40% безробітних всіх професійних груп. Оцінити обсяг тіньової економіки та її масштаби загалом складно, адже дані про неї відсутні у податкових та статистичних органах. Проте, за непрямыми оцінками, в США, Англії та Німеччині тіньовий сектор становить 3-8% ВВП, у Франції - 7-9%, а в Канаді - 9-10% [44]. Тіньовий ринок праці в Італії є одним з найбільших у Європі, його частка у ВВП сягає майже 30%. Найбільш поширені тіньові схеми у сферах будівництва та надання послуг. Країни Латинської Америки та Східної Європи характеризуються незбалансованим соціально-економічним розвитком, що зумовлює високий рівень тіньової зайнятості.

Безробіття – це гостра проблема багатьох країн світу, в тому числі й України. Боротьба з цим явищем потребує комплексного підходу, що включає в себе не лише соціальні виплати та програми перепідготовки, але й стимулювання економічного розвитку. Міжнародний досвід свідчить про те, що одним з дієвих інструментів подолання безробіття є активна підтримка малого та середнього підприємництва. Малі та середні підприємства є ключовим джерелом нових робочих місць в економіці. Згідно з даними

Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), на частку малих та середніх підприємств припадає близько 60% всіх робочих місць у країнах-членах. Малі та середні підприємства роблять значний внесок до бюджетів країн, сплачуючи податки та інші збори. Малі та середні підприємства, як правило, більш гнучкі та динамічні, ніж великі корпорації, що робить їх більш схильними до впровадження нових технологій та інновацій [45].

У Великобританії були створені спеціальні служби, що допомагають малим підприємствам наймати працівників; були скорочені відрахування до Національного фонду страхування за рахунок надання трудових пільг; були введені гранти в розмірі 1,5 тисячі фунтів стерлінгів на кожного з перших 10 найнятих молодих працівників; була розроблена і впроваджена єдина система обов'язкових платежів. На відміну від інших розвинених країн, в Німеччині перевага віддається малим та середнім підприємствам, орієнтованим на експорт. Наприклад, малі підприємства з річним обсягом продажів від 10 до 50 мільйонів євро активно представлені більш ніж на 20 світових ринках [46]. Японія протягом багатьох десятиліть є однією з найрозвиненіших економік світу. Її успіх значною мірою обумовлений розвитком малого та середнього бізнесу. Цей сектор економіки відіграє важливу роль у забезпеченні зайнятості, інноваціях та економічному зростанні країни.

У Сінгапурі основним напрямком цієї роботи було створення привабливого інвестиційного клімату, прозорості системи звітності, сприятливих умов для відкриття бізнесу та пільгового оподаткування для підприємців-початківців. У деяких видах діяльності "податкові канікули" з податку на прибуток можуть бути відкладені на термін до 10 або 15 років [47]. Завдяки сприятливому середовищу, що включає чітке дотримання законів, мінімізацію корупції та бюрократії, країні вдалося залучити до малого підприємництва значну частину населення - близько 80%. Саме ці фактори й стали ключовими у досягненні високого рівня економічного розвитку.

В багатьох країнах світу держава та муніципалітети надають підтримку малому та середньому бізнесу. Це робиться для того, щоб компенсувати йому вразливість та обмежені можливості у порівнянні з великим бізнесом. Досвід розвинених країн свідчить про те, що така підтримка може бути ефективною, якщо її здійснювати через спеціально створений орган з достатніми ресурсами та повноваженнями. Зокрема, в табл. 3.1 наведено приклади таких органів у деяких розвинених країнах.

Таблиця 3.1

Спеціалізовані органи, які створені для підтримки та розвитку малого та середнього бізнесу

Країна	Спеціалізований орган
США	Адміністрація малого і середнього підприємництва
Великобританія	Національне агентство з обслуговування малого бізнесу
Німеччина	Генеральний директорат малого і середнього бізнесу, послуг і вільних професій
Японія	Реорганізоване міністерство економіки, торгівлі і промисловості

Джерело: побудовано автором за даними [47]

У розвинених державах склалася стійка система державної підтримки МСБ, яка охоплює як загальнодержавний, так і місцевий рівні. Особлива увага приділяється підтримці підприємців-початківців, адже їм потрібна значна допомога на початкових етапах розвитку бізнесу. Незважаючи на те, що заходи підтримки малого та середнього бізнесу в різних країнах мають свої особливості, існує ряд спільних рис у розробці цільових програм та схем фінансування. Державні органи активно сприяють диверсифікації економіки, допомагаючи підприємцям вийти на нові ринки та впроваджувати інноваційні рішення, що дозволяє перерозподіляти можливості держави в цілому та стимулювати економічне зростання. Малий та середній бізнес є одним з найважливіших секторів національних економік, адже він представляє собою найбільш масову форму ділового життя.

3.2 Напрями подолання ризиків поширення безробіття в Україні

Безробіття є однією з найгостріших соціально-економічних проблем України, яка загострилася внаслідок повномасштабної війни з росією. Зростання безробіття негативно впливає на рівень життя населення, посилює соціальну напруженість та може призвести до дестабілізації суспільства. Тому розробка та впровадження ефективних заходів щодо подолання ризиків поширення безробіття є одним з пріоритетних завдань державної політики України.

Війна спричинила появу нових груп на ринку праці, які потребують особливої уваги та підтримки. Це внутрішньо переміщені особи, зокрема діти, жінки та люди з інвалідністю. Їхні специфічні потреби мають бути враховані при розробці стратегії реінтеграції в суспільство, зокрема у сфері працевлаштування. Подолання викликів на ринку праці у післявоєнний період потребує комплексного підходу, який поєднує зусилля уряду, бізнесу, громадських організацій та міжнародних партнерів. Тільки спільними зусиллями можна буде створити стійку та інклюзивну економіку, в якій кожен матиме можливість знайти гідну роботу.

Збільшення рівня зайнятості має стати пріоритетним завданням у процесі повоєнної відбудови, реінтеграції та повернення до мирного життя. Це питання потребує ґрунтовного політичного діалогу, спрямованого на визначення як поточних, так і довгострокових потреб ринку праці. Для вирішення проблеми безробіття та стимулювання економічного зростання потрібна інтегрована програма, яка спрямована на забезпечення прожиткового мінімуму – гарантування того, що всі громадяни мають доступ до базового рівня доходу, необхідного для задоволення основних потреб, встановлення гідної мінімальної заробітної плати – захист працівників від експлуатації та забезпечення їм справедливої винагороди за свою працю, підтримка соціального забезпечення – надання допомоги та послуг тим, хто її потребує, наприклад, особам з інвалідністю, пенсіонерам та безробітним [48].

Війна в Україні призвела до значного загострення проблем на ринку праці, таких як безробіття та надлишкова робоча сила в окремих регіонах. Для вирішення цих проблем необхідний комплексний підхід, який включає в себе:

- короткострокові плани релокації та переорієнтації підприємств: ідентифікація підприємств, які можуть бути релоковані з небезпечних регіонів або переорієнтовані на випуск продукції, необхідної для повоєнної відбудови, надання фінансової та адміністративної підтримки для релокації та переорієнтації підприємств, створення сприятливих умов для ведення бізнесу в нових регіонах;

- допомога постраждалому від війни бізнесу: надання податкових пільг та субсидій для підприємств, які не можуть виплачувати заробітну плату працівникам та податки через бойові дії, запровадження програм кредитування для підтримки малого та середнього бізнесу, спрощення адміністративних процедур для ведення бізнесу;

- створення нових робочих місць: реалізація інфраструктурних проектів, які потребують багато робочої сили, підтримка розвитку малого та середнього підприємництва, яке є ключовим джерелом нових робочих місць, інвестування в освіту та перепідготовку кадрів, щоб підготувати людей до роботи в нових галузях;

- реінтеграція постраждалих від війни груп населення: забезпечення доступності до освіти, професійної підготовки та соціальних послуг для безробітних, внутрішньо переміщених осіб та інших постраждалих від війни груп населення, впровадження програм сприяння зайнятості, які допоможуть людям знайти роботу, заохочення самозайнятості та підприємництва [48].

Війна в Україні спричинила значні зрушення в розподілі трудових ресурсів країни. Східні та центральні регіони зіткнулися з дефіцитом робочої сили, тоді як на заході спостерігається її надлишок. В цих умовах розвиток місцевої економіки набуває критичного значення для забезпечення добробуту населення. Держава має бути спрямована на підтримку вразливих верств населення (забезпечення доступу до базових потреб, надання адресної

соціальної допомоги тим, хто не може себе забезпечити самостійно), збільшення купівельної спроможності, стимулювання економічної діяльності, доступності товарів першої необхідності [48].

Основними завданнями з подолання ризиків поширення безробіття є:

- створення нових робочих місць;
- системна підтримка розвитку та інституційне забезпечення молодіжного підприємства;
- посилення захисту та підтримки вітчизняного виробництва та ринку;
- створення та підтримка умов для функціонування нетрадиційних видів зайнятості;
- організація стажування незайнятих на підприємстві;
- зміцнення ділової взаємодії та координації роботи державних та приватних служб зайнятості;
- запровадження податкових пільг для заохочення роботодавців до найму молоді тощо [49].

Вирішення проблем, пов'язаних з поширенням безробіття, вимагає негайного реформування ринку праці та вжиття відповідних заходів для досягнення стратегічних цілей щодо максимізації реалізації трудового потенціалу шляхом створення сприятливих умов для реалізації робочої сили та мобілізації заходів мотивації та стимулювання продуктивної зайнятості. Державна політика у сфері зайнятості повинна бути системною і спрямованою на досягнення цілей кожного суб'єкта соціальних і трудових відносин. Для держави такими є: забезпечення економічного зростання і зміцнення конкурентоспроможності, поліпшення загального добробуту, раціональний розподіл робочої сили (по секторах, регіонах, за кваліфікацією), зменшення тіньової зайнятості; для працівників: отримання належної оплати за роботу, максимальна реалізація професійних навичок, недискримінація (вік, стать, фахівець і т.д.), адекватні умови праці, ефективна система соціального захисту та сприятливі умови для самозайнятості [50].

Для досягнення цих цілей активізація заходів щодо поліпшення якісних характеристик робочої сили, кількісне та якісне зростання пропозиції робочих місць вважаються пріоритетними. Активні державні заходи щодо обмеження безробіття в Україні повинні бути спрямовані на виконання наступних завдань:

- розробка та впровадження комплексної довгострокової стратегії для подолання кризових явищ на вітчизняному ринку праці та стимулювання продуктивної зайнятості. Ключовими напрямками стратегії повинні бути поетапне зниження напруженості на ринку праці та застосування збалансованого підходу до регулювання ринку праці, до яких входить зменшення рівня безробіття, зокрема прихованого; боротьба з незадекларованою зайнятістю; реалізація концепції гідної праці; забезпечення робочими місцями непрацюючої молоді; підвищення рівня соціальної захищеності безробітних та непрацевдатних категорій населення; поєднання інструментів державного та ринкового регулювання; визначення цільових індикаторів та очікуваних результатів; періодичний моніторинг та поетапна оцінка ефективності реалізації стратегії;

- з метою подолання дисбалансу між попитом та пропозицією на ринку праці, пріоритетним завданням стає створення якісних робочих місць. У цьому контексті курс реформ, що проводиться Міністерством економічного розвитку і торгівлі України, має враховувати: розвиток високотехнологічних виробництв; відновлення на інноваційній основі діяльності підприємств традиційних галузей вітчизняної економіки; орієнтацію продукції як на внутрішній ринок, так і на експорт. Важливим фактором, що стимулює створення нових робочих місць та модернізацію існуючих, є оздоровлення інвестиційного клімату, що передбачає системне вдосконалення правової бази, утвердження верховенства права, застосування галузевого підходу до формування заходів інвестиційної політики. Цей підхід має на меті спрямувати інвестиції у розвиток найбільш перспективних та

конкурентоспроможних галузей економіки, зокрема технікомістких та наукомістких проєктів, пріоритетних сфер діяльності;

- ключовим фактором розширення можливостей працевлаштування є створення сприятливого середовища для динамічного та сталого розвитку підприємництва. У цьому контексті доцільно адаптувати кращий досвід країн ЄС, який передбачає надання комплексної підтримки підприємцям – консультаційні послуги, гнучкі податкові пільги; активізацію фінансово-економічних механізмів – цільове та пільгове кредитування інвестиційних проєктів, система дотацій на створення нових робочих місць; стимулювання створення нових підприємств – надання субсидій, у тому числі регіональних, підтримка працевлаштування безробітних, особливо з числа соціально вразливих груп населення;

- зниження рівня та тривалості безробіття потребує комплексного підходу, який охоплює як питання освіти та підготовки кадрів, так і професійної орієнтації населення. В цьому контексті важливу роль відіграватиме розробка Міністерством освіти і науки України комплексних кадрових та освітніх програм, створення єдиної інформаційної бази пропозиції та попиту на ринку праці, формування дієвої системи професійної орієнтації населення. Ця система має бути орієнтована на незайнятих осіб, молодь, яка навчається або закінчила навчальні заклади, популяризацію професій, які є затребуваними на ринку праці;

- з метою подолання дисбалансу між потребами ринку праці у кваліфікованих кадрах та можливостями їх підготовки навчальними закладами, а також для стійкого зниження рівня безробіття, пропонується: удосконалити систему інформаційного забезпечення прогнозування потреб ринку праці – розробити механізм взаємодії всіх учасників ринку праці. Цей механізм має забезпечувати доступ до інформації про існуючі вакансії на зареєстрованому та неформальному ринках праці, обсяги та структуру підготовки кадрів на виробництві; запровадити механізм довгострокового прогнозування потреб економіки країни у працівниках - прогнозування має

здійснюватися в розрізі професійно-кваліфікаційних груп. Це дозволить оптимізувати підготовку кадрів у навчальних закладах, зменшити ризики безробіття, забезпечити стійке зростання економіки;

- на наш погляд, вдосконалення державної політики у сфері молодіжної зайнятості потребує комплексного підходу, який ґрунтується на таких ключових моментах: зміна пріоритетів – від гарантованого забезпечення першим робочим місцем до загального узгодження політики у галузі молодіжної зайнятості з державною політикою на ринку праці; стимулювання працевлаштування молоді – запровадження спеціальних заходів, спрямованих на підтримку молоді при пошуку роботи, підвищення їх конкурентоспроможності на ринку праці, створення нових робочих місць для молоді; розвиток молодіжного підприємництва – сприяння розвитку молодіжних підприємницьких ініціатив з урахуванням регіональних особливостей соціально-економічного розвитку; фінансування програм зайнятості – передбачити фінансування програми продуктивної зайнятості молоді, розробленої Міністерством соціальної політики, за рахунок бюджетів усіх рівнів; співпраця з молодіжними організаціями – розвивати співробітництво органів місцевого самоврядування з молодіжними організаціями;

- Ефективна реалізація державних, галузевих та регіональних програм, спрямованих на зниження напруженості на ринку праці, має стати ключовим інструментом у вирішенні проблем зайнятості населення. Для підвищення дієвості цих програм пропонується провести ревізію існуючих програм з метою їх подальшої уніфікації та оптимізації, виключити з переліку ті програми, які не відповідають першочерговим пріоритетам соціально-економічного розвитку; спрямувати кошти на пріоритетні напрямки – забезпечити фінансування програм, що мають найбільший вплив на розвиток економіки та зайнятість населення, привести потреби у фінансуванні програм у відповідність з реальними можливостями бюджету, гарантувати повне фінансування програм у визначені терміни; посилити контроль за реалізацією

програм – ввести жорсткіший контроль за використанням бюджетних коштів, підвищити вимоги до державних замовників; залучити позабюджетне фінансування – стимулювати залучення надійних та прогнозованих джерел позабюджетного фінансування, скоротити частку бюджетних видатків на програми зайнятості, забезпечити можливість застосування альтернативного фінансування у разі недофінансування з бюджету [50].

ВИСНОВКИ

Таким чином, підсумовуючи наведене в роботі, можемо зробити наступні висновки:

1. Визначено сутність безробіття: визначили, що безробіття - це соціально-економічне явище, за якого частина працездатного населення не може знайти роботу, існують різні підходи до визначення безробіття з економічної, правової, психологічної та соціальних точок зору. Охарактеризували причини безробіття, до яких відносяться відсутність сукупного платоспроможного попиту, низька мобільність робочої сили, структурні зміни в економіці та інші. Навели негативні та позитивні наслідки безробіття.

2. Розглянуто державну політику зайнятості населення та її вплив на ризики поширення безробіття. Визначили, що існує два підходи до участі держави у формуванні політики зайнятості: залучення державних інституцій до регулювання ринку праці та використання активного державного впливу у сфері управління зайнятістю. Державне регулювання зайнятості має бути спрямоване не лише на безробітних, а й на ефективне використання трудових ресурсів, підвищення освітньо-кваліфікаційного рівня, забезпечення правових і соціальних гарантій зайнятості.

3. Наведено методичні основи оцінки ризиків поширення безробіття. Визначили, що існують різні методи вимірювання безробіття, кожен з яких має свої особливості, до методів вимірювання природного безробіття віднесено три методи: метод аналізу довгострокових даних, який полягає у використанні середньорічного рівня безробіття за тривалий період; метод кривої Філіпса, в якому між рівнем інфляції та рівнем безробіття існує обернена залежність; метод Г. Менкью за яким припускається що ринок праці перебуває у стані рівноваги, коли кількість звільнених працівників дорівнює кількості зайнятих.

4. Проведено аналіз сучасних тенденцій функціонування ринку праці в умовах війни в Україні. Повномасштабна війна, що розпочалася в Україні 24

лютого 2022 року, суттєво вплинула на ринок праці країни. Серед основних негативних сучасних тенденцій можемо виділити наступні: зниження рівня зайнятості - мільйони людей втратили роботу через руйнування підприємств, вимушене переселення або мобілізацію; зростання безробіття - офіційно зареєстрований рівень безробіття залишається високим; нерівномірне відновлення - ринок праці відновлюється нерівномірно по регіонах. Серед позитивних сучасних тенденцій варто виділити наступні: розвиток самозайнятості - зростає кількість ФОПів, що частково компенсує втрату робочих місць; державна підтримка - держава вживає заходів для стимулювання зайнятості, зокрема, шляхом виплати компенсацій роботодавцям та надання мікрогрантів для створення нових робочих місць.

5. Проаналізовано індикатори безробіття населення в Україні. Рівень безробіття в Україні значно зріс з початку повномасштабного вторгнення росії. З 8,6% у лютому 2022 року до 20% у листопаді 2023 року, що вдвічі більше, ніж довоєнний показник. Зростання безробіття негативно впливає на соціально-економічний розвиток країни, рівень життя населення, соціальну та політичну стабільність. Зростає кількість безробітних, які шукають роботу більше року, чоловіки частіше, ніж жінки, залучені до неформальної зайнятості, більшість неформально зайнятих проживає в сільській місцевості.

6. Проведено оцінку ефективності державної політики зайнятості в Україні та її вплив на ризики поширення безробіття. Завдяки вжитим заходам вдалося частково скоротити рівень безробіття та знизити ризики його поширення. Проте, з огляду на складну економічну ситуацію в країні, пов'язану з воєнними діями, ризики поширення безробіття залишаються достатньо високими. Державна політика зайнятості в Україні має певні позитивні результати, такі як скорочення рівня безробіття та стимулювання створення нових робочих місць, проте, для подолання безробіття та його негативних наслідків необхідні більш комплексні та узгоджені заходи, спрямовані на розвиток економіки, стимулювання інвестицій, створення

нових робочих місць та підвищення конкурентоспроможності українців на ринку праці.

7. Розглянуто міжнародний досвід вирішення проблем безробіття населення та можливості його впровадження в Україні. Прикладами успішних практик вирішення проблем безробіття є наступні країни: Швеція мінімізує втручання в трудові відносини, стимулює підприємництво, використовує значну трудову міграцію, Німеччина використовує активну політику зайнятості, підтримку підприємств, розвиток людського капіталу, пільги для роботодавців, програми для молоді, Великобританія використовує спільну відповідальність за зайнятість, співпрацю держави, місцевої влади, профспілок та працівників, Франція надає пільги для роботодавців, що наймають молодь, допомагає молодим підприємцям.

8. Наведено напрями подолання ризиків поширення безробіття в Україні. Пріоритетними напрямками подолання ризиків поширення безробіття є створення нових робочих місць, підтримка розвитку малого та середнього бізнесу, реінтеграція постраждалих від війни груп населення, посилення захисту та підтримки вітчизняного виробництва, розвиток нетрадиційних видів зайнятості, організація стажування незайнятих, поліпшення якісних характеристик робочої сили, збільшення пропозиції робочих місць. Заходи державної політики повинні бути зосереджені на створенні якісних робочих місць, розробці та впровадженні комплексної довгострокової стратегії, комплексному підході до освіти та підготовці кадрів, професійній орієнтації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державна служба зайнятості України. Статистична інформація. URL: <http://www.dcz.gov.ua/control/uk/index>.
2. Про зайнятість населення : Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text>. (дата звернення 10.03.2024)
3. Безробіття в Україні: причини, види, наслідки. Наукові доробки молоді вирішенню проблем Європейської інтеграції : збірник наукових статей : у 2 т. Харків : Континент, 2008. Т. 2. С. 34-36.
4. Крамаренко К. М., Губарєв С. С. Безробіття населення як макроекономічна проблема. Молодий вчений. 2014. Вип. № 6 (1). с. 147-150. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2014_6%281%29_40.
5. Сутність, види, вимір безробіття. URL: <https://studies.in.ua/bzakon/97-88-sutnst-vidi-vimr-bezrobttya.html>
6. Кочума І. Ю. Стан зайнятості та безробіття в Україні на сучасному етапі. Фінансовий простір. 2013. № 3. с. 119–126.
7. Жевакіна Н. В. Визначення сутності поняття безробіття в соціальному забезпеченні. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. 2012. Вип. № 16. с. 5–12.
8. Конституція України: Закон України від 21.09.2022 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування служби зайнятості, соціального страхування на випадок безробіття, сприяння продуктивній зайнятості населення, у тому числі молоді, та впровадження нових активних програм на ринку праці». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2622-20>.
9. Ключові результати дослідження стану та потреб українського бізнесу. URL: <https://cid.center/key-results-of-the-study-of-the-state-and-needs-of-ukrainian-business/>

10. Збитки, завдані українському бізнесу внаслідок російської агресії, оцінюються в \$13 млрд. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zbitki-zavdani-ukrayinskomu-biznesu-vnaslidok-rosiyskoyi-agresiyi-otsinyuyutsya-v-13-mlrd/>
11. Васильченко В. С. Державне регулювання зайнятості. URL: <http://library.if.ua/book/108/7277.html>
12. Титар О. О. Ринок праці: конспект лекцій; Харківський держ. економічний ун-т. Х.: ХДЕУ. 2004. 100 с.
13. Ринок праці та зайнятість населення: науково-виробниче інформаційне видання / Ін-т підготовки кадрів державної служби зайнятості України Державної служби зайнятості України (ІПК ДСЗУ); ред. В. Федоренко. Київ. 2002 .
14. Ринок праці України: перспективи євроінтеграції: монографія / Гнибіденко І. Ф. [та ін.]; [за ред. І. Ф. Гнибіденка]; Ін-т підготов. кадрів держ. служби зайнятості України. К.: ДКС центр. 2012. 245 с.
15. Ковач В. О. Державна політика зайнятості населення в умовах ринку праці. Публічне управління. Вип.№ 2 (22). 2020. с.93-104.
16. Дебет-кредит. Мінекономіки затвердило Стратегію розвитку державної служби зайнятості. URL: <https://news.dtkr.ua/society/community/74664-minekonomiki-zatverdilo-strategiiu-rozvitku-derzavnoyi-sluzbi-zainiatosti>
17. Державна служба статистики України. Методологічні положення класифікації та аналізу стану економічно активного населення. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/2000/74/metod.htm
18. Природний рівень безробіття. Закон Оукена. Наукова бібліотека «Буковина». URL: http://buklib.net/component/option,com_jbook/task,view/Itemid,36/catid,180/id,7658/
19. Малюга В., Панчук К. Як обчислити природний рівень безробіття в Україні? URL: <https://conferencekneu.wordpress.com/2017/05/01/%D0%BC%D0%B0%D>

[0%BB%D1%8E%D0%B3%D0%B0-%D0%B2-%D1%82%D0%B0-%D0%BF%D0%B0%D0%BD%D1%87%D1%83%D0%BA-%D0%BA-%D1%8F%D0%BA-%D0%BE%D0%B1%D1%87%D0%B8%D1%81%D0%BB%D0%B8%D1%82%D0%B8-%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%80/](#)

20. Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни: Закон України від 03.03.2022 № 2115-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2115-20#Text> (дата звернення 13.04.2024)

21. Державний центр зайнятості. URL: <https://www.dcz.gov.ua/analitics/67>.

22. Річні підсумки аналізу показників національного ринку праці у 2023 році. Національне агентство кваліфікацій. URL: <https://nqa.gov.ua/news/ricni-pidsumki-analizu-pokaznikiv-nacionalnogo-rinku-praci-u-2023-roci/>

23. Національний інститут стратегічних досліджень. Відновлення ринку праці в Україні в умовах війни: регіональні аспекти. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/vidnovlennya-ryнку-pratsi-v-ukrayini-v-umovakh-viyny-rehionalni>

24. Безробіття в Україні в період повномасштабної війни. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/bezrobittya-v-ukrayini-v-period-povnomasshtabnoyi-viyny>

25. Опендатабот. Фопономіка під час великої війни: кількість фопів в Україні сягла за 2 млн. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/foponomics-2023>

26. Опендатабот. Понад 300 тисяч нових ФОПів відкрилося у 2023 році. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/foponomics-2023-12>

27. УС MARKET. Історичний рекорд: українці відкрили найбільшу кількість ФОПів на другий рік війни. URL: <https://blog.youcontrol.market/istorichnii-riekord-ukrayintsi-vidkrili-naibilshu-kilkist-fopiv-na-drughii-rik-viini/>

28. Державна служба статистики України. Статистичний щорічник України. 2022. Київ, 2023. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/zb/11/year_22_u.pdf
29. Державна служба статистики України. Статистичний збірник Україна у цифрах 2020. Київ, 2021. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/07/zb_Ukraine%20in%20figures_20u.pdf
30. Мінфін. Рівень безробіття в Україні. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/>
31. Державна служба статистики України. Неформально зайняте населення за статтю, типом місцевості та віковими групами у 2018 році. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/rp/eans/nzn_smpvg_2018_u.xls
32. Державна служба статистики України. Неформально зайняте населення за статтю, типом місцевості та віковими групами у 2019 році. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/rp/eans/nzn_smpvg_19_u.xls
33. Державна служба статистики України. Неформально зайняте населення за статтю, типом місцевості та віковими групами у 2020 році. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/rp/nzn/nzn_tmvg_20_ue.xls
34. Державна служба статистики України. Неформально зайняте населення за статтю, типом місцевості та віковими групами у 2021 році. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/rp/nzn/nzn_stmvg_21_ue.xls
35. У листопаді 2023 рівень безробіття зріс до 20%. URL: <https://skilky-skilky.info/u-lystopadi-2023-riven-bezrobittia-zris-do-20/>
36. На 1 січня у центрах зайнятості зареєстровано 96 тис. безробітних. URL: <https://skilky-skilky.info/na-1-sichnia-u-tsentrakh-zayniatosti-zareiestrovano-96-tys-bezrobitnykh/>
37. Урядовий портал. Робота без бар'єрів: 7 млрд грн буде спрямовано на програми сприяння зайнятості у 2024 році. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/roboata-bez-barieriv-7-mlrd-hrn-bude-spriamovano-na-prohramy-spriannia-zainiatosti-u-2024-rotsi>

38. Міністерство економіки України. Власна справа: ветерани отримують гранти на розвиток бізнесу на майже 100 млн. грн.. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=61879f05-5bd4-435b-bdd2-e9b5e780acd3&title=VlasnaSprava-Veterani>

39. На облаштування робочих місць для осіб з інвалідністю вже виплачено 1 млн грн. URL: <https://skilky-skilky.info/na-oblashtuvannia-robochykh-mists-dlia-osib-z-invalidnistiu-vzhe-vyplacheno-1-mln-hrn/>

40. Активні програми служби зайнятості. URL: <https://www.hrytsivrada.gov.ua/news/strong-aktyvni-prohramy-sluzhby-zayniatosti-strong/>

41. Інформаційна довідка, підготовлена Європейським інформаційно-дослідницьким центром на запит народного депутата України. URL: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/28866.pdf>.

42. Шостак Л. В., Подолець А. Ю. Проблеми зайнятості в Україні в умовах кризи. *Економіка та управління підприємствами*. 2017. Вип. № 7. с. 205-210.

43. Чібісова В. Ю. Обов'язкові резервні вимоги як інструмент регулювання ліквідності банків: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Проблеми забезпечення ефективного функціонування та стабільного розвитку банківської системи та економіки: тези доповідей учасників VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених*. Київ : ДВНЗ «Університет банківської справи», 2018. С. 190-193.

44. “Фокуси” тіньової економіки: за що ми маємо бути їй вдячні. URL: <https://economics.segodnya.ua/ua/economics/enews/tenevaya-ekonomika-za-chtomy-dolzhny-byt-ey-blagodarny-1302960.html>

45. Поліщук Г.О. Державна підтримка розвитку малого підприємництва: вітчизняний та зарубіжний досвід / Г.О. Поліщук // *Актуальні проблеми державного управління*. 2017. № 1 (51). URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/apdu/2017-1/doc/6/03.pdf>.

46. Фролова Н. Л. Світовий досвід державної політики у сфері розвитку малого та середнього бізнесу / Н. Л. Фролова // *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2018. Вип. № 61. URL: <http://btie.kart.edu.ua/article/view/127690/123495>

47. Казюка Н. П. Зарубіжний досвід регулювання зайнятості / Н. п. Казюка // *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2019. Т. 2. Вип. № 15. с. 87-94

48. Центр Разумкова. Аналітична записка. Ринок праці в умовах війни: основні тенденції та напрями стабілізації. Київ. 2022. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2022/07/18/2022-ANALIT-ZAPIS-PISHULINA-2.pdf>

49. Бондаревська К. В., Іванківа В. І. Проблема безробіття в Україні та напрями її вирішення. Наука, освіта, суспільство: реалії, виклики, перспективи: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Вінниця, 16-17 травня 2019 р.) Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2019. Т.1. С.89-91.

50. Національний інститут стратегічних досліджень. Щодо пріоритетів політики зниження безробіття. Аналітична записка. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/socialna-politika/schodo-prioritetiv-politiki-znizhennya-bezrobittya-v-ukraini>

ДОДАТОК А

Основоположні напрями державної політики зайнятості населення

ДОДАТОК Б

Стрюк М. А.
Студентка 3 курсу спеціальності
«Соціальне забезпечення»
Черба В.М.

ПРОВІДНИЙ ДОСВІД СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ

Новітні тенденції глобалізації змушують шукати нові інноваційні підходи. Це займає особливе місце в підвищенні конкурентних переваг організації та загалом країни. Велика частина компаній намагається вдосконалити власні системи та продукцію з метою отримати необхідні навички на майбутнє. Саме через це вони знаходяться в пошуку відповіді на питання: «Як розробити найкращі способи для функціонування?».

Опираючись на звіт про глобальні тенденції розвитку людського капіталу, HR має «подвійний виклик перетворення HR-операцій та трансформації робочої сили та способу роботи з іншого». Згадується про три напрямки:

1) цифрова робоча сила – як організації можуть запровадити нові практики управління?;

2) цифрове робоче місце – як організації можуть розробити робоче середовище, що забезпечує продуктивність?;

3) цифровий кадровий ресурс – яким чином організації можуть змінити функцію управління персоналом, щоб діяти новітнім способом? [1]

Звіт про глобальні тенденції людського капіталу Deloitte за 2020 рік зібрав відповіді майже 10 000 лідерів з питань бізнесу та персоналу в 119 країнах, для того аби виявити дев'ять тенденцій людського капіталу (рис 1.1.)

1. Дотепер контракт, позаштатна робота та зайнятість вважалися альтернативною роботою або варіантом, доповнюючи робочі місця на повний робочий день. Сьогодні цей сегмент виріс та перейшов у мейнстрім, тоді як організації стратегічно розглядають усі типи робочих домовленостей у своїх планах щодо зростання.

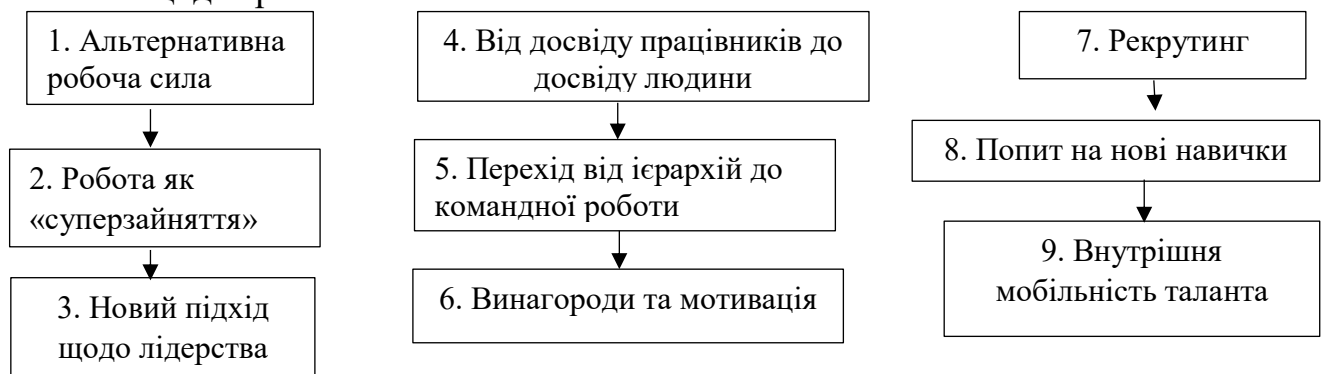

Рис. 1.1. Global Human Capital Trends 2020 [2]

2. Компанії збільшують використання автоматизованих процесів та робототехніки і виявляють, що майже кожна робота з часом змінюється, а основним завданням майбутнього постає втілення більш цифрової, мультидисциплінарної роботи та більше інформаційних даних. Отже, компанії мають переробити робочі місця задля концентрації уваги на пошуку людського виміру роботи.

3. 80% респондентів (чотири з п'яти) стверджували, що лідерство виступає ключовим або надто важливим питанням та однакова кількість заявили, що лідери ХХІ сторіччя знаходяться перед новими та унікальними вимогами.

4. Велика частина респондентів (а саме 84%) оцінили важливість в покращенні досвіду працівників як необхідне, в той час як 28% - термінове. Можливість для роботодавців полягає у розширенні теорії досвіду: пошук способу зв'язати роботу працівника з тим впливом, який він надає не лише на компанію, а й на суспільство.

5. Близько однієї третини (31%) респондентів зараз працюють в основному або майже повністю в командах, ще 65% респондентів заявляють, що вони переважно ієрархічні, але мають певну багатофункціональну роботу в команді. Однак більшість організацій ще не оновили лідерство, розробку робочих місць та винагороду за адаптацію.

6. Тільки 11% респондентів стверджували, що їх системи винагород надто узгоджуються з цілями їх компаній, у той час як 23% респондентів сказали, що гадки не мають, як саме цінують робітників.

7. Так як ринок праці не перестає бути конкурентоспроможним та вимоги до умінь компаній зазнають швидких і регулярних змін, настав час задуматись про те, як саме вони можуть регулярно отримувати доступ до талантів: мобілізація внутрішніх ресурсів, пошук людей в альтернативній робочій силі та стратегічне використання технології з метою розширити пошук ресурсів.

8. Тенденція №1 на 2023 рік – це потреба змінити спосіб навчання людей: 86% респондентів назвали це важливим або дуже важливим питанням. Тому існує три тенденції розвитку еволюції навчання:

- стає все більш інтегрованим з роботою;
- стає все більш особистісним;
- рухається повільно до моделі впродовж усього життя.

Ефективне відтворення за цими напрямками вимагає культури, яка підтримує постійне навчання, стимулів, які мотивують людей скористатися можливостями навчання та зосередження уваги на наданні допомоги людям у виявленні та розвитку нових необхідних навичок.

9. Організації більше не можуть сподіватися на наймання достатньої кількості людей з усіма необхідними можливостями: вони повинні внутрішньо рухатись й розвивати людей, щоб мати можливість процвітати. Мобільність слід сприймати як природний, нормальний прогрес, а не як основна зміна в кар'єрі; можливості переїзду повинні бути розширені для працівників усіх

рівнів, а не лише керівників та керівників команд; Технологія повинна забезпечувати спрощений процес мобільності для переміщення між функціями, робочими місцями та проектами, а також країнами. [2]

Також, у світовій практиці розвитку людського капіталу існує різноманітна кількість програм щодо покращення стану економіки та країни загалом завдяки опосередкованим інвестиціям для суспільства.

Наприклад, у серпні 2019 року, Світовий банк та уряд Японії оголосили про нову ініціативу, орієнтовану на Африку, спрямовану на просування цілей Проекту з людського капіталу, глобальних зусиль для прискорення більше та кращих інвестицій у людей для досягнення більшої справедливості та економічного зростання.

Уряд Японії розглядає ініціативу як спосіб ділитися японським досвідом розвитку людського капіталу через вдосконалення базової освіти та нарощування наукових, технологічних та інноваційних можливостей в університетах. Ці інвестиції також спрямовані на зміцнення зв'язків між африканськими та японськими університетами та корпораціями у галузі прикладних наукових досліджень та інновацій.

Африканські країни виграють від партнерських відносин та технічної допомоги японських університетів та компаній й практичних можливостей навчання для комерціалізації досліджень з японськими компаніями. Уряди Африки також матимуть легкий доступ до міжнародних прикладних досліджень, включаючи Японію, політику та відповідні дані для розвитку фундаментальних навичок базової освіти через інформаційну панель. [3]

Таким чином, інвестування у суспільство завдяки охороні здоров'я, якісній освіті, робочим місцям та навичкам допомагає розвивати людський капітал, який є ключовим для подолання бідності та створення більш інклюзивного суспільства. Оголошена ініціатива допоможе африканським країнам створити висококваліфіковане покоління молоді, здатне конкурувати в економіці майбутнього.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Panathula M. Roles for HR in Digital Transformation, 2019. URL: <https://www.knolskape.com/>
2. Global Human Capital Trends 2020. URL: <https://www2.deloitte.com/>
3. Human Capital Trends. URL: <https://www.humanresourcesonline.net/>

Бондаревська К. В.

д. е. н., професорка кафедри соціального забезпечення та податкової політики
Університету митної справи та фінансів

Стрюк М. А.

Студентка 4 курсу спеціальності
«Соціальне забезпечення»

ПЕРСПЕКТИВИ ПОДОЛАННЯ РИЗИКІВ ПОШИРЕННЯ БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ

Важливість вирішення проблеми безробіття в новітньому суспільстві набуває все більшої актуальності через цілий ряд причин. Однією з них є соціальна значущість тих чинників цього явища, які повинні регулюватися на державному рівні, оскільки держава є загальносуспільним інститутом, який створює умови для реалізації потреби в суспільно корисній праці суб'єктів суспільства. Варто підкреслити, що Європейська рада вважає зниження обсягів безробіття одним із пріоритетних напрямків для ліквідації наслідків фінансово-економічної кризи в Україні. Тому зусилля щодо вирішення проблем безробіття мають спрямовуватись, в першу чергу, на цільове державне регулювання суспільних відносин, які формуються на ринку праці, оскільки для суспільства небезпечним виступає не саме безробіття, а відсутність механізму його регулювання – надійного захисту безробітних [1].

Характерну особливість соціально-економічних умов, які наразі складаються в Україні, основним чином формує реалізація комплексу реформ в різних сферах життя населення. Труднощі, які виникли на шляху сьогоденного етапу реформування економіки України серед іншого загалу проблем спричиняють зменшення загального рівня зайнятості, а неминучі виробничі та структурні зміни в економіці призводять до підвищеного рівня структурного, часткового, прихованого та інших видів безробіття.

Вирішення цієї і багатьох інших актуальних проблем сьогодення декларує Закон України «Про зайнятість населення» від 05.07.2012 р. № 5067-VI, згідно з яким основними напрямками державної політики у сфері зайнятості населення, зокрема, пов'язаної зі зменшенням обсягів безробіття, мають стати:

- 1) збалансування попиту і пропозиції у контексті обсягу та рівня кваліфікації робочої сили на ринку праці шляхом системного прогнозування потреб економіки;
- 2) сприяння зайнятості громадян;
- 3) координація та контроль діяльності суб'єктів господарювання, які надають послуги з посередництва у працевлаштуванні;
- 4) повернення безробітних до продуктивної зайнятості [2].

Безперечно, безробіття як соціально-економічне явище є абсолютно в кожній країні, адже має не тільки негативні, а й значні позитивні аспекти, що наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Позитивні й негативні аспекти зростання рівня безробіття в Україні

Позитивні аспекти	Негативні аспекти
Посилення конкуренції на ринку праці	Погіршення матеріального становища і, як наслідок, життєвого рівня безробітного населення
Активізація зусиль, спрямованих на підвищення інтенсивності, продуктивності праці, покращення її якості	Посилення навантаження на бюджетну сферу, внаслідок необхідності виділення додаткових асигнувань на підтримку безробітних
Підвищення соціальної цінності робочого місця	Скорочення податкових надходжень
Зростання соціальної значимості самої праці	Скорочення обсягу виробництва валового внутрішнього продукту
Стимулювання індивідуальної підприємницької діяльності, враховуючи перспективні економічні сфери	Посилення соціальної напруги у суспільстві і, як наслідок, погіршення криміногенної ситуації
Активізація реформування певних сфер функціонування, з ціллю знизити рівень безробіття	Поглиблення проблеми соціальної нерівності
Формування сприятливого клімату для створення нових робочих місць	Зниження трудової активності
Необхідність оволодіння новими компетенціями тимчасово безробітними особами, що сприяє загальному підвищенню рівня освіти у суспільстві	Посилення трудової міграції населення як в межах країни, так і за її межами

Джерело: складено автором на основі [3]

Держава повинна забезпечувати реалізацію політики у сфері зайнятості та безробіття населення шляхом:

1) проведення податкової, кредитно-грошової, інвестиційної, бюджетної, соціальної, зовнішньоекономічної та інноваційної політики з метою розширення сфери застосування праці, забезпечення повної, продуктивної, вільно обраної зайнятості, підвищення рівня кваліфікації та конкурентоспроможності робочої сили;

2) визначення у загальнодержавних програмах економічного та соціального розвитку, програмах економічного і соціального розвитку Автономної Республіки Крим, областей, районів, міст показників розвитку ринку праці та зайнятості населення, а також їх оцінювання за результатами реалізації таких програм.

Таким чином, підсумовуючи всі основні умови, завдяки яким можна досягнути зниження рівня безробіття, виходить, що потрібна чітка відповідна

цілеспрямованість державної політики як стосовно ринку праці, так і соціально-економічної політики загалом. У зв'язку з цим, вирішення завдання зменшення безробіття має бути усвідомленим і задекларованим напрямком державної політики ринку праці, суть якої полягає у регулюванні сукупності факторів, що викликають зменшення чисельності безробітних серед працездатних осіб працездатного віку. Разом з тим втручання держави у функціонування ринку праці з метою зменшення безробіття є необхідним, але при цьому воно має бути оптимальним, обґрунтовано обмеженим. Критерієм таких меж може слугувати ступінь врахування і забезпечення інтересів різних соціальних суб'єктів – найманих працівників, роботодавців, держави – всі вони є носіями специфічних, властивих тільки їм інтересів.

Список використаних джерел

1. Болотіна Є.В., Мартиненко А.К., Чаленко В.П. Аналіз основних тенденцій соціального захисту безробітних в Україні : Економічний вісник Донбасу. 2020. 189 с.
2. Голованова Г.Є., Колпаченко Н.М., Грідін О.В. Особливості системи мотиваційного менеджменту на кожному кар'єрному етапі працівника : Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства: Економічні науки. Харків 2016. 206 с.
3. Головченко О.М., Головченко М.Ф. Сучасний стан та шляхи подолання безробіття в Україні : Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету : Економіка і менеджмент. 2020. 64 с.